

आनन्द भूमि

बुद्धधर्म सम्बन्धी नेपालको एक मात्र मासिक पत्रिका

THE ANANDA BHOOMI

(The Only Buddhist Monthly Magazine of Nepal)

तिलमुटि जातक		२	जीवन मुक्तम्ह व्यक्ति	- लोकबज्जे वज्जाचार्य	१७
जनतामा बुद्धधर्मको प्रभाव	-लोकबहादुर शाक्य	५	छलफल	-मेघदूत	१९
बौद्ध दर्शन र बुद्धको ...	-मिक्षु सुदर्शन	६	परनिन्दा	-भक्तराज शाक्य	२१
कर्म	-ले० उमेश चन्द सुत्सुही	१०	जःया दूत ! लसकुस	-मंगलमान शाक्य	२२
सहनशीलता	-एम. ही. थ्रेष्ट	११	बुद्ध	-लक्ष्मणलाल	३२
आँखा भएर दैखिन	-जीवन कुमार थापा	११	सम्पादकयात पौ		२४
आनन्दकुटी विद्यापीठ		१२	छिं स्यूला थे ?		२४
यस्तो पनि हुँदोरहेछ		१३	सम्पादकीय		२६
पुस्तक परिचय		१४	बौद्ध-गतिविधि		२८

Chandramani Memorial Function

25

“आनन्दभूमि”को नियम-

- १) “आनन्दभूमि” आनन्दकुटी विहार गुठीद्वारा प्रकाशित हुने नेपालको एकमात्र बुद्धधर्म सम्बन्धी मासिक पत्रिक हो । यो प्रत्येक पूर्णिमाको दिनमा निस्कनेछ । यसको आजीवन ग्राहक शुल्क रु. १००/- र वार्षिक ग्राहक शुल्क रु. १००/- मात्र छ । जुनसुकै महीनामा पनि ग्राहक बन्न सकिन्छ । वार्षिक—ग्राहकलाई पूरा १२ वटा अंक प्राप्त हुनेछ ।
- २) यसमा बृद्धधर्मसँग सम्बन्धित विषय छापिनेछ ।
- ३) लेखकद्वारा प्रकट भएको कुनै पनि विचारमा लेखको उत्तरदायित्व लेखक नै हुनेछ । सम्पादक—मण्डल हुने-छैन ।
- ४) लेखकले नेपाली, नेपालभाषा र अंग्रेजीमध्ये कुनै पनि भाषामा लेख पठाउन सबनुहुन्छ र पठाइएका लेख किर्ति पठाउने व्यवस्था गन्न नसकिने भएकोले लेखको प्रतिलिपि आफूसँग राखी पठाउन अनुरोध छ ।
- ५) लेख पठाउंदा सका र पूरा साइजको कागजमा एकापटि मात्र लेखेर पठाउनुपर्नेछ ।
- ६) ग्राहक शुल्क, बिज्ञापन तथा प्रवन्ध सम्बन्धी पत्र व्यवस्थापकको नाउंमा पठाउनुहोला । पत्र व्यवहार गर्दा आप्नो ग्राहक संख्या तथा नाम टेगाना राम्ररी लेखिएको हुनु जल्ही छ । टेगाना हेरकेर हुने भएमा एक महीना अगाउँ व्यवस्थापकलाई सूचना दिनुहोला । पत्रिका समयमा नयुगे सूचना दिने कृपा गनुहोला ।
- ७) कुनै पनि लेख प्रकाश गर्न वा नगर्न अधिकार सम्पादकमै रहनेछ ।
- ८) लेखकहरूले कृपया अटो साइजको एक प्रति फोटो र आप्नो संक्षिप्त परिचय पठाउनुहुन अनुरोध छ । आफैले फोटोको ब्लक बनाई पठाएमा छिटो प्रकाशन गर्नलाई सधार चुनेछ ।

आनन्दभूमि कार्यालय, आनन्दकुटी, स्वयम्भू, काठमाडौं ।

ओम एष्टु भूमि

प्रधान सम्पादक

भि क्षु अ श्व घो ष
सम्पादक

भि क्षु कु मा र का श्य प
सु व र्ण शा क्य
प्र का श व ज्ञा चा र्य
न्हु छे ब हा दु र व ज्ञा चा र्य

वर्ष	द	अ	क्ल	११
फा	गु	न	२०	३७
बु	द्व	सम्ब	२	५२४
ने.	सं.		१	१०१
ई.	सं.		१९	८१

व्यवस्थापक

भि क्षु म हा ना म

प्रकाश

आ न न्द कु टी वि हा र गु ठी
स्व य म्मू, का ठ भा डौ
फान: १४४२०१

महावग—विनयपिटकबाट :—

“चरथ भिक्खवे चारिकं बहुजन हिताय
बहुजन सुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय
सुखाय देवमनुस्सानं । देसेथ भिक्खवे धर्मं
आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसान
कल्याणं सातथं सव्यञ्जनं केवलं परिपुण्णं
परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेथ ।”

— = o = —

भिक्षुहरू ! बहुजन हितको लागि, बहुजन
सुखको लागि, विश्वमाथि दयाको लागि, देव र
मनुष्यहरूको हित, सुख र कामको लागि संचार
गर । भिक्षुहरू ! आरम्भ, मध्य र अन्त्य समयसम्म
कल्याण हुने धर्मको अर्थ र भाव सहित उपदेश दिए-
र सम्पूर्ण परिशुद्ध ब्रह्मचर्य (धर्म) को प्रकाश पार ।

हंसहरू सूर्योपथमा उड्छन्, ऋद्धिद्वारा योगीहरू पनि आकाशमार्गमा भ्रमण गर्नेन् तर ससेन्य
मारलाई जितेर बुद्धिमान पण्डितहरू यस लोकबाट पार भएर जान्छन् ।

तिलमुट्ठि जातक

(जातक संग्रहवाट साभार)

अतीत कथा

अतीत समयमा वाराणशीमा ब्रह्मदत्तले राज्य गरिरहेको बेलामा उनको ब्रह्मदत्त भन्ने छोरा थियो । “पुराना राजाहरूले आपना छोराहरूलाई मिहत मानमद-भई गर्मी र जाडो खफ्न सक्ने र लोक चरित्र जानेछन् भन्ने ठानी आफ्नो नगरमा दिशाप्रमुख आचार्य भएपनि शिल्प सिक्नको निमित्त टाढा पारिदेशमा पठाउने गर्दथे” भन्ने सोची राजाले पनि आफ्नो १० वर्षीय छोरालाई बोलाई एउटा तनुवा भएको जुत्ता, पातको छाता र एक हजार कार्षापण दिई ‘तक्षशिलामा गई शिल्प सिकेर आऊ भनी पठाए ।

बाबूको आज्ञा शिरोपरगरी त्यो छोरा आमाबाबुलाई वन्दनागरी बाहिर निस्केर क्रमशः तक्षशिलामा पुगी आचार्यको घरसोधी आचार्यले माणवकहरूलाई शिल्प पढाई उठेर घरको द्वारनिर चंक्रमण गरिरहेको बेलामा उनको घरमा गई जहाँबाट आचार्यले देखे त्यहींबाट जुत्ता फुकाली छाताछिकी वन्दनागरी उभिइरहे ।

उनलाई थाकेको बुझेर आचार्यले आगन्तुक संग्रह गर्न लगाए ।

भोजनगरी केही छिन विश्रामगरी त्यस कुमार आचार्यकहाँ गई वन्दनागरी उभिइरहे ।

‘कहाँबाट आएका हो ?’

‘बाराणशीबाट ।’

‘कसको छारा ?’

‘बाराणशीका राजाको ।’

‘के कारणले आएको ?’

‘शिल्पविद्या अध्ययन गर्ने ।’

‘आचार्यभाग (गुरुदक्षिणा शुल्क) ल्याएका छौं त ?’

अथवा धर्म अन्तेवासी हुनचाहन्दौ ?’

‘ल्याएको छू ।’ यति कुरा भएपछि कुमारले आचार्यको पाउमा एकहजारको थैली राखेर बन्दना गरे ।

धर्म अन्तेवासी हुनेहरू दिनमा आचार्यको काम गर्दछन् र रातमा शिल्पविद्या सिक्छन् । आचार्यभाग दिनेले घरको जेठो छोरो जस्तैभई शिल्पमात्र सिक्दछ । अनि आचार्यले असल नक्षत्रमा उनलाई शिल्प सिकाउन थाले ।

शिल्प पढिरहेका उनी एकदिन आचार्यसंगै नुहाउन गए । त्यहाँ एउटी बूढी तिल फिँजाई धाममा सुकाइरहेकी थिई । सेता तिलहरू देखेर खान मनलागी त्यस कुमारले एक मुट्ठी तिल लिएर खाए । त्यो लोभी रहेछ भनी केही पनि नबोली बूढी चुपलागेर बसिन् । अर्को दिनमा पनि त्यसैबेला त्यसै गरे । तेश्रो दिनमा पनि त्यसैगरी तिल खाएको देखेर बूढीले त्यसको पाखुरा समाती रोएर भनिन्, ‘दिशाप्रमुख आचार्यले आपना शिष्यहरूद्वारा मेरो तिल लुटाउन लगाउँदैछ ।’

आचार्यले फर्केर के भएको भनी सोधे ।

‘स्वामी, तपाईंको अन्तेवासीले मैले सुकाउन फिँजाइराखेका सेता तिलहरू यिनले आज एकमुट्ठी, हिजो एकमुट्ठी र अस्ति पनि एक मुट्ठी खाइदियो । यसरी खाँदा मेरा सबै तिलहरू नाश हुँदैनन् र ?’

‘अम्मे, नरोऊ, यसलाई मूल्य तिराउन लगाउनेछू ।’

‘‘स्वामी, मलाई मूल्यको आबश्यकता छैन। बरू जे गर्दा यो कुमारले फेरि यसो गर्नेछैन त्यसैरी सिकाउ-
नुहोस्।’’

यो सुनेर आचार्यले दुईजना माणवकलाई त्यस कुमारका
दुवै हातहरू समात्न लगाई बाँसका छडीलिई ‘फेरि यसो
नगर’ भनी पिठ्यूंमा तीनपटक पिटे।

आचार्यमाथि रिसाई कुमारले रातो आँखागरी पैता-
लादेखि शिरसम्म हेरे। आचार्यले पान उनी रिसाएर
हेरेको कुरा बुझे। शिल्पविद्या हासिल गरिसकेपछि
उसले गरेको दोषलाई मनमा राखी ‘यसलाई निम्त्याएर
मान लगाउनेछु’ भन्ने सोचेर जाने बेलामा आचार्यलाई
बन्दनागरी ‘आचार्य! वाराणशीको राज्य पाएपछि म
तपाईंलाई बोलाउनेछु त्यसबबत तगाईं आउनुहोला’ भनी
स्नेही जस्तो भई त्यसको चचनलिई कुमार फक्त वाराण-
शीमा पुगी आमाबाबुलाई बन्दनागरी आफ्नो शिल्प
देखाए।

बाँचेर मैले पुत्र देखें, बाँचेर नै उसको राज्यश्री
पनि हेनेछु भनी राजाले पुत्र कुमारलाई राज्यमा प्रति-
ठिठत गराए।

कुमारले राज्यश्री अनुभवगर्दा आचार्यले गरेको
दोषलाई सम्झी रिस उठेपछि त्यसलाई मान लगाउने
कुरा सोची एक दूतलाई आचार्य कहाँ पठाए। तरुण
भइसकेको हुँदा उनलाई संक्षाउन सक्नेछैन भन्ने सोची
आचार्य त्यहाँ गएनन्। पछि राजा मध्यम बैसमा पुगेपछि
तब उनलाई संक्षाउन सकिनेछ भन्ने ठानेर त्यहाँ पुगी
राजदरवार अगाडि उभेर तक्षशिलाको आचार्य आएको
छ भनी खबर सुनाउन पठाए।

आचार्य आएको खबर सुनेर सन्तुष्ट भएका राजाले

तुरुन्त बोलाउन पठाई त्यसलाई देखनासाथ रिसले रातो
आँखागरी अमात्यहरूलाई सम्बोधनगरी ‘भो, मेरा अचार्यले
पिटेको ठाउंमा आजसम्म पनि मलाई दुखदेख। यो आचार्य
आज आफ्नो ललाटमा मृत्यु बोकेर मर्हु तै भनी आएको
छ। आज यसको ज्यान बाकी रहनेछैन।’’ भनी पहिलो
दुई गाथा भने—

१. अज्जपि मे तं मनसि यं मं त्वं तिलमुट्ठिया ।

बाहाय मं गहेत्वान लट्ठिया अनुतालयि ॥

‘तिलको मुट्ठिको कारणमा जो तिमीले मलाई हात
समात्न लगाई लट्ठिले पिठ्यौ सो कुरा अहिले पनि भेरो
मनमा रहिरहेको छ।’

२. ननु जीविते न रमसि येनासि ब्राह्मणागतो ।

यं मं बाहा गहेत्वान तिक्खतुं अनुतालयी’ति ॥

‘जो तिमीले मलाई समात्न लगाई तीन पटक लट्ठिले
पिटेका थियौ तैपनि तिमी यहाँ आउँदैछौ। ब्राह्मण!
लाग्दछ कि निश्चय नै तिमी जिउन चाहन्नै।’

यमरी राजाले आफूलाई मरणद्वारा तर्जितगरी भनेको
सुनेर आचार्यले तेश्रो गाथा भने—

३. अरियो अनरियं कुब्बानं यो दण्डेन निसेवति ।

सासनत्थं न तं वेरं इति नं पण्डिता विद्वति ॥

‘जुन आर्यले अनार्य काम गर्नेलाई अनुशासनमा
राखनको निमित्त दण्डद्वारा निषेध गराउँछ त्यस्तो काम-
प्रति आर्यजनले वैर गर्दैन भनी पण्डितहरू जान्दछन्।’

‘आर्य’ चार प्रकारका छन्— आचार्य-आर्य, दशन-
आर्य, लिङ्ग-आर्य, र पटिवेद-आर्य।

मनुष्य होस् वा पशु होस् जसको आचरण श्रेष्ठ र
सुन्दर छ त्यसलाई आचार्य-आर्य भनिन्छ। भनेको पनि
छ—

अरियवत्तसि वक्कज्ज्ञ यो बद्धमपचायसि ।

चजामि ते तं भत्तारं गच्छथभो यथासुख'न्ति ॥

'हे वक्कज्ज्ञ, जुन तिमीले वयोवृद्धको सम्मान गन्यौ
त्यो तिम्रो आर्य-ध्यवहार हो । त्यसैले म तिम्रो लोगने-
लाई छोडिदिनेछु, तिमीहरू दुबैजना खुख्पूर्वक जाओ ।'

रूपद्वारा, इर्यापथद्वारा प्रासादिक र दशनीय व्यवहा-
रयुक्त 'दर्शन-आर्य' हो । भनेको पनि छ—

अरियावकासोसि पसन्न नेत्तो

मञ्जभवं पवर्जितो कुलम्हा ।

कथन्तु वित्तानि पहाय भोगे,

पवर्जिज निक्खम्म घरा सपञ्चा'ति ॥

"हे प्रसन्न नेत्र र सुन्दर रूप भएका ! लाग्छ कि
तपाईं कुनै श्रेष्ठ कुलबाट प्रवर्जित हुनुभएको हो । हे
प्रज्ञावान् ! कामभोगलाई त्यागी घरबाट निस्की तपाईं
प्रवर्जित हुनुभएको हो ?"

लगाउने र ओढने आदि चिन्ह लिएर जो श्रमण जस्तै
भई विचरण गर्छ, ऊ दुश्शीली भएपनि 'लिङ्ग-आर्य' हो ।
जसको कारणमा यस्तो भनिएको छ—

छद्रनं कत्वान् सुब्रतानं

पवर्खन्दि कुलदूसको पगदभो ।

मायावी असञ्जतो पलापो

पतिरूपेन चरं 'समग्रदूसी'ति ॥

'शीलवानको स्वभावले ढाकेर म पनि भिक्षु हुँ भनी
दगुर्ने— कुलदूषक, प्रगल्भी, छली, असंयमी, प्रलापी तथा
भिक्षुभेष धारणगरी हिँड्ने 'मार्गदूषक' हो ।'

बुद्ध आदि चाहिँ 'पटिवेध-आर्य' हुन् । त्यसैले भनि-
एको हो—

मरिया बुच्चन्ति बुद्धा च पच्चेक बुद्धा च बुद्धासावका चा'ति ।
बुद्धहरू, प्रत्येक बुद्धहरू तथा बुद्ध श्रावकहरूलाई
'आर्य' भनिएको हो ।

यीमध्ये यहाँ 'आचार्य-आर्य'लाई लक्ष्य गरिएको हो ।

"महाराज, त्यसैले तपाईं पनि सम्झनुहोस् कि यस्तो
ठाउँमा वैरता गनुंहुन्न । महाराज, यदि तपाईंलाई
यसरी नसिकाएको भए समय वित्देगएपछि तपाईंले
रोटी, सखरको मटु तथा फल आदिहरू पनि लिई
चौरकार्यमा प्रलोभितभई क्रमशः घरफोर्न, बाटामा लुट्ने
र गाउँमा घात गर्न आदि काम गर्नुहुन्थ्यो होला । अनि
'राज-अपराधी चोर' भनी वस्तु सहित समातेर राजालाई
देखाई 'जाऊ यसलाई दोष अनुसार दण्ड देऊ' भनी
राज-दण्डभय भोग्नुपर्ने थियो होला । कहाँबाट यस्तो
सम्पति पाउने ? मेरो कारणले गर्दा यो ऐश्वर्य तपाईंले
षाउनुभएको हो, होइन त ?"

यसरी राजालाई आचार्यले सम्झाएको कुरा सुनी
घेरा लगाई बसिरहेका अमात्यहरूले पनि देव ! यी सबै
ऐश्वर्यहरू तपाईंका आचार्यके हुन् भनी भने । त्यसबछत
राजाले आचार्यको गुणलाई ख्याल राखी आचार्य ! सबै
ऐश्वर्य तपाईंलाई दिनेछु, राज्य स्वीकार गर्नुहोस् भने ।

'महाराज ! मलाई राज्यको आवश्यकता छैन'
भनी आचार्यले प्रतिक्षेप गरे ।

अनि तक्षशिलामा मानिस पठाई आचार्यका पुत्रदार-
हरू ल्याउन लगाई ठूलो ऐश्वर्यदिई उसैलाई पुरोहित
बनाई पितृस्थानमा राखी उसको अपवादमा बसी दानादि
पुण्यकर्मगरी राजा स्वर्गपरायण भए ।

शास्ताले यो धर्मदेशना ल्याउनुभई सत्यकुरा प्रकाश
पानुंभयो । सत्यकुराको अवशानमा क्रोधी भिक्षु अनागा-
मीफलमा प्रतिष्ठित भयो । यो कुरा जेतवनमा बसिरहनु-
भए कोवेहा शास्ताले क्रोधी भिक्षु जुन पछिलो जन्ममा
राजा थिए तिनैको कारणमा वताउनु भएको थियो ।

जनतामा बुद्धधर्मको प्रभाव |

-लोकबहादुर शाक्य

अनुभवबाट सेद्वान्तिक विश्वास तथा अस-हिण्ठुता जहाँतहाँसंगे आवत जावत गरेको ज्ञान हुँदै । एकको देखापरेपछि अर्को टाडा पईन । एकले निष्ठार परिपृच्छा, निमंम हत्या, हिसा, दुर्नामि, पीडा, निर्दोष व्यक्तिको जलन र तिनीहरूको असभ्य तथा निर्दयी युद्धयात्राको सन्दर्भमा मध्यकालीन युगलाई सम्झाउँदै । यी सबै धार्मिक पदाधिकारी उपर सेद्वान्तिक विश्वास तथा तत सम्बन्धी असहिण्ठुताको फलस्वरूप उत्पत्ति भएको हो । सेद्वान्तिक पक्षपात तथा असहिण्ठुताले विकासको हांक दिन कर्ने प्रकारको क्रयाकलाप गर्नबाट हिचकिचाउँदैन । हाल र्यालीलियो तथा गियोर्डानो बुर्नोको विरुद्ध प्रयोग गरे जम्तो असभ्य तरीका नअपनाए पनि असहिण्ठुता तथा कठोर धर्मान्धता आधुनिक राजनैतिक क्षेत्रमा ऊन बढी धूत चालले खेलेको पाइन्छ । सामाजिक विकास, नैतिकता, प्रज्ञा, कला, विज्ञान र दर्शनमा अविचलित तथा शान्तपूर्ण विकास त्यस्तो देशमा मात्र सम्भव छ जहाँ सहिण्ठुता र विचारको स्वतन्त्रता पाइन्छ । धार्मिक तथा राजनैतिक असहिण्ठुता भएको र जनताको स्वतन्त्रता दबाइएको मुलुकमा सम्भव छैन ।

जनतामा सहिण्ठुताको भावना विकास हुने मुख्य आधार दया र प्रेम, बोद्ध सिद्धा त अनुसार मैत्रीमा निभर हुँदै जुन नैतिक जग र सामाजिक विकासको आधार पनि हुनआएको छ । तमाम वास्तविक बोद्धराष्ट्रहरूले मैत्रीको प्रभावलाई धार्मिक अन्धविश्वासको कारणले होइन प्राणी मात्रको भलो (बहुजन हितायको) समझ दारीको पृष्ठभूमिमा लिइएको पाइन्छ । जस्तो म छु उस्तै

उनीहरू, जम्ता उनीहरू, उस्तै म छु भन्ने भावनाले नै अहिंसाको सिद्धान्त अगालेको स्पष्ट हुँदै ।

मैत्री अथवा निस्वार्थ प्रेमको परिभाषालाई बौद्ध सिद्धान्तमा जस्तो स्पष्ट रूपले कर्तै उल्लेख गरिएको देखिँदैन । याफैनाई जस्तै छिमेकीलाई पनि प्रेम गर भन्ने अन्य उपदेश भए पनि आफ्नो र अरू उपरको प्रेम भिन्नता पाइन्छ । किन्तु मैत्री भित्री दिलबाट उब्जेको छ जुन प्राणीको दुःख तकलिफबाट मुक्तगरी मुखी बनाउन समान रूपले कुनै किसिमको भेदभाव गरिँदैन । यसरी सांसारिक प्रेमरूपी मैत्री स्तोत्रलाई सबै बौद्धमुलुकहरूमा ठूला साना वृद्धा युवकले विहान साँझ देनिक रोजीरोटीको रूपमा प्राथेना गरिन्छ । यसबारे अङ्ग स्पष्ट तरीकाले यो कुरा उल्लेख गरिएको पाइन्छ कि आमाले जसरी आफ्नो एक मात्र छोरालाई सबै शक्तिले रक्षा गर्दछिन् ठीक त्यस्तै प्रकारले सबै प्राणी उपर दृष्टि राख्नसक्नेगरी असीम प्रेममा आफ्नो चित्त लगाउनेगरी विकास गर्न सक्नुपर्देश्वर जसबाट विश्वउपरनै मैत्रीको भावना जगाउन सकोस् । यसको अतिरिक्त प्रत्येक पक्षमा धूणा तथा रिसको भावनाबाट मन विचलित नपार्ने हुनुपर्देश्वर ।

ब अबौद्ध घोषणा तथा उत्ते जनाको चिच्याहट यो छकि विश्वासमा सबै कुरो समावेश छ नत्र मानवको रूप भएपनि जनावर हुँदैन । तिनीहरू पशु भएपनि जनताको सेवा गर्ने पनि योग्य हुँदैन । शत्रुहरूको सामनागरी बघ गर्ने र उनीहरूको रगतले नुहाउने जस्तो बर्वर कार्यनै अविश्वासीहरूलाई सजायै भन्ने कुरा उल्लेख गरिएकोछ । यसभन्दा पनि पर गएर शत्रुहरूको शक्ति

निर्मूल नभएसम्म देवता उपासना रहेसम्म उनीहरूसँग
 सामना गर्दैगर्ने ताकि कुब्यवहारको नतिजाको रूपमा
 उनीहरूले दुःख भोग्न परोसु । जहाँ यस्तो बर्वरतापूर्ण
 हुक्मीले प्रश्नय पाउँछ त्यहाँ तिनीहरूले सबभन्दा भयंकर
 प्रभाव, धर्मान्धता, पशुत्व र निर्दयिताको बातावरण
 सिजंता गरेर विश्वमा डरलाग्दो दुःख तकलिफ बढाउन
 मदृत गदेछन् । बौद्धग्रन्थमा जहाँ यतिको असीम प्रेम र
 दया तथा सहिष्णुता उलेख भएको छ कि ईश्वरीय
 निर्देशन अथवा परामशको स्थान छैन । अरु बौद्धधर्मो
 पदेश अथवा भिक्षुबाट उपरोक्त आवश्यकाको विरुद्ध
 कहिलेपनि कुदृष्टि र घृणाले हेरिँदैन । बौद्धभावनाले
 प्रेरित जनतामा धार्मिक, राष्ट्रिय अथवा राजनीतिक
 असहिष्णुता तथा घृणा अविचारणीय छ अनि विशेष
 गरी उत्तोजनात्मक युद्धलाई यसले कहिले पनि अनुमोदन
 गरेको छैन । हाम्रो चित्तलाई यस किसिमले अविचलित
 रूपमा अभ्यास गर्ने परेको छ जसबाट हाम्रो मुखले कुनै
 कुशब्द उम्कन नपाओस् ॥ लुकिछिपिरहेको द्वेषबाट
 पनि स्वतन्त्रभई हाम्रो चित्तलाई मैत्री र दयाप्रेमको
 भावनाले भरिरास्तकोस् घृणालाई घृणाले अन्त गर्न
 साकैदैन, सबै घृणालाई प्रेमद्वारा समाप्त गर्न सकिन्छ
 भन्ने उक्तिबाट प्रेरणा लिन वाञ्छनीय छ । यसरी वन्दूक
 र तरबार बिना बौद्धधर्मबाट करोडौ जनको चित्तमा
 असर पार्न सक्ने खुबी दर्शाएको छ । इतिहासबाट हामी
 जानकारी पाउनसक्छौं कि बुद्धको समयदेखि आजसम्म
 पनि बुद्ध अथवा बौद्धधर्म प्रचारलाई लिएर एक थोपा
 रणत बगाएको छैन । तै बोधज्ञान हसिल गर्नेको लागि
 सिफै विश्वास अथवा बाहिरी संस्कारको प्रयोग छैन,
 मतलब छैन । शोषण र अन्यायबाट प्रेम तथा न्याय

फैलाउने विचार सिफै बहाना सिवाय केही होइन र
 जर्जरस्ती भावनाले यस धर्मको मर्म बोध गर्ने पनि
 सकिन्दैन ।

बुद्धको अनुयायीले नयाँ शिष्यको विचारघारालाई
 मान्दैन । कसैले बौद्ध भनोस् वा नभनोस् परवाह छैन
 तर मानवले आफ्नै समझदारीबाट प्रज्ञाबोध गर्न प्रयास
 गरेमा बौद्धमतको सिद्धान्त नजदिक पुग्न समर्थ हुन्छ ।
 बरु त्यसले दुःखबाट मुक्त हुने बाटो देखाउने तथा धर्म
 र ज्ञान मार्गको उपदेशगरी मानवको कल्याण कार्यमा
 अग्रसर गराउन चाहन्छ । मैत्रीको भावनाले बौद्ध
 जनतामा यस्तो शक्तिशाली प्रभाव पारेको छ जसबाट
 उनीहरूलाई महत्वपूर्ण राजमार्गहरू बनाउने, वटुवाहरूलाई
 निशुल्क अर्तियि भवन निर्माण गर्ने तिर्छि लागेकाहरूको
 निम्नित ताजा शुद्ध पिउने पानीले भरेका घडाहरू व्यवस्था
 गर्ने मानव र जनावरलाई खाने पिउनेको प्रवन्ध गर्ने
 अनि निशुल्क उपचार तथा औषधी वितरण गर्ने अस्पताल
 खुल्ने जस्तो रचनात्मक कार्यमा लाग्न प्रेरणा मिलोस् ।
 सबै बौद्धजनले मानिआएको अर्को सबभन्दा बढी महत्व-
 पूर्ण तथ्य यो छ कि पञ्चशील मध्ये एक मद्यपान नगर्न
 सिद्धान्तले मानवको मन, स्वभाव र नैतिकतामा प्रत्यक्ष
 रूपले प्रभाव पार्ने मद्यपानको विरुद्ध बुद्धले सचेत
 तुल्याएको छ । थोरै मात्रा अथवा समय समयको
 मद्यपानबाट पनि शरीर मानमा हानीकारक असर पदैछ ।
 यसले विस्तार विस्तार यस्तो उत्तोजना सिर्जना गर्ने
 जसबाट ठीक वेठीक पहिचान गर्न सकिन्दैन अनि अनैतिक
 र अपराध रोक्नाम गर्ने शक्ति सेलाउँछ उत्तम मद्यपानबाट
 मानवलाई वेहोसपारी अनैतिककार्यातकै ढकेलदछ ।
 कतिपय निर्दोषी केटीहरू उन्मत्त मद्यपानको मारबाट

अर्काको शिकार बन्ध पुरेका छन् ।

जँड्घाहा, सुषव विषको माध्यमबाट अस्थायी बढुला हुन्छ र स्वायी उन्मत्तामा फैस्दछ । सुषवको अधिक मात्राले मानिसको चिचार धाराने गिराउँछ, चरित्रलाई हानी गर्दैछ अनि मनलाई निरूपयुक्त पार्दछ । नैतिक वेहोसीपना, कक्षेता, निर्देयता आदि मद्यगान तो असरबाट उत्पत्ति हुन्छ । रक्सी आदि मादक पदार्थ सेवन नगर्नेको मन संयमी हुन्छ र ऊ मानसिक तथा नैतिक नियन्त्रण गर्न समर्थ हुन्छ ।

यसरी जनताको चालचलन र नैतिकसुधार गर्न बुद्धधर्मले महत्वपूर्ण प्रभाव पार्नेक्को कुरा निस्कर्षमा पुरेको छ, यसले जनताको आपनै जिम्मेदारीको भावना तथा आत्मसम्मान जगाउँदछ र राष्ट्रको शक्तिलाई अभिवृद्धि गर्दैछ । मानवले आपनै विचार शक्तिद्वारा आध्यात्मिक विकासको अग्रसर हुन समर्थ हुन्छ । धार्मिक तथा राष्ट्रिय संकुचित दृष्टि र धर्मान्धिताबाट छुटकाराराखी

जनतामा सहिष्णुताको विकासमा मदत पुऱ्याउँछ । पवित्र प्रेम र भातूत्व भावना फैलाई धृणा तथा निर्देयतालाई तिरस्कार गराउँदछ । उन्मत्त मद्यपानलाई निरूत्साहितपारी जनताको चित्त निर्मल आकाशसमान शुद्ध पार्दैछ । वास्तवमा भन्ने हो भने बुद्धधर्मले मानवको भाग्य आपनै हातमा रहेको छ भने कुराको ज्ञानदिई आत्म विश्वासको भावना जगाउँछ र आपनो शाक्तिको विकास गर्ने क्षमता आफैसँग विद्यमान रहेको र परम लक्ष्यमा पुग्न ईश्वर अथवा बुद्धले उसलाई प्रदान गर्न सक्ने होइन भन्ने तथ्य इश्वरिउँदछ । यसकारण आत्मसम्मान, आत्म विश्वास समझदारी, सहिष्णुता, दया, संयमीचित्त र स्वतन्त्रविचारधारा नै जनतामा बुद्धधर्मको प्रभाव पार्ने प्रमुख गुणहरू हुन् र यस प्रकार जुन गुणहरू विद्यमान भएको मुलुकमा शान्ति र सुखको वातावरण गुञ्जायमान हुन्छ तथा त्यस्तो राष्ट्रनै विश्वमा आदर्श अनि पृथ्वीमानै स्वर्ग हुनेछ । अस्तु ।

५

छिटो, छरितो छपाई सन्बन्धी हरेक कामको लागि

शाक्य प्रेसलाई

सम्झनुहोस् ।

८

१३६०४ मा फोन गर्नुहोस् ।

ओम्बहाल, काठमाडौं ।

बौद्धदर्शन र बुद्धको समकालीन अन्य दर्शन

-भिक्षु सुदर्शन

अन्तर्गतान्त्र बुद्धको २५२४ सौं महापरिनिर्वाण दिवस बुद्धजयन्तीको रूपबाट स्पष्ट हुन्छ, बुद्धको जन्म आजभन्दा २६०३ वर्ष अगाडि भयो र बुद्धको कायेकाल आजभन्दा २५६७ वर्ष- अगाडिदेखि प्रारम्भ भएको छ । भाषातत्त्व दर्शनको अभिव्यक्ति र शैलीको परिस्कार इत्यादिको सम्यक् विश्लेषण साथ भन्ने हो भने यो समय वैदिक आदर्शलाई वाह्य वाडम्बरबाट आत्मसात् गरिराखेको सात्त्विक एवं विराग चरित्रको नर्यां दर्शन भूमिमा श्रमण आदर्शको विकास भइरहेको र पूर्ववर्ती दुवै दर्शनको विपक्षी उच्छेद वा नास्तिक दर्शनको विकास भइरहेको समय हो । वैदिक सदावारको वैज्ञानिक अनुकरण, श्रमणपंथीको आवश्यक सुधारका साथ अनुशीलन अनि शाश्वत् र उच्छेद दृष्टिको बीचको माध्यबाट ऐटा नर्यां दर्शनको किरण देखा पन्यो, त्यही बौद्ध दर्शन हो ।

हिसायुक्त यज्ञको निरोध जन्मजात श्रेष्ठताको विरोध छ- दब्दरूपमा मात्र धर्मको विवेचना गर्ने पद्धतिको निराकरण, 'प्रज्ञा' लाभ गर्नका लागि वैभव, वर्ण र लिंगज स्वभावबाट, प्रभाव नपर्ने कुराको प्रचार यसै कारण बुद्ध र बौद्धभिक्षु संघले गरेका थिए ।

बुद्धको समकालीन अन्य दर्शनको विशद विवेचन दीर्घि निकायको ब्रह्माजाल सूत्रमा गरेको पाइन्छ । यी दर्शनहरूको प्रकारान्त भेद ६४ रूपमा गरेका छन् । त्यसमध्ये वर्तमान दर्शन विज्ञहरूको दृष्टिमा ६ दर्शनाचार्यहरूको दर्शनले ठलो महत्व राखदछ र प्राचीन वाडम्य एवं बौद्ध पिटकमा पनि ६ दर्शनाचार्यहरूले प्रसंग थुप्रै

ठाउमा विभिन्न तरीकाले उठाएका छन् । यी ६ जना आचार्यहरू आफूलाई शास्त्रा मान्दथे । यिनीहरू हुन्- अजित-केश-कम्बल, पूरण- कस्सप, पकुच्च- कच्चायन, मक्खलि-गोसाल, संजयबेलट्टपुत्र र निंगठ नातपुत्र ।

अजित-केश-कम्बलको विचारमा न दान छ, न पुण्य छ, न त पाप छ । उनको विचारमा सुकृत र दुष्कृत भन्ने कुरा पनि छैन । कमंको फल वा विपाक भन्ने केही छैन, न त इहलोक र परलोक नै छ । मानिस चातुर्महा-भौतिक छ र मृत्युसंगे चातुर्महाभूतमा ऊ विलीन भएर जानेछ । बाल र पण्डित, असल काम गर्ने र खराब काम गर्ने दुवै विना भेद विनाश हुन्छ, मरणोपरान्तर दुवैको कुनै गति हुन्दैन । यही अतीतको दर्शन हो ।

पूरण-कस्सप आत्माको निषिक्यता र अकियावादको पक्षपाती हो । वास्तवमा कसैले केही गरेकै छैन- गरिने पनि होइन भन्ने उनको विचार थियो । पकुच्च-कच्चायनको विचार आश्वासत्वाद हो । उनको विचारमा सात अन्तर तत्त्वबाट सुख र दुःख हुन्छ । शरीर अन्ततः यसै सात तत्त्वमा विलीन भएर जान्छ । मक्खलि गोशाल 'संसार-शुद्धि' मान्दै आनन्दसाथ पाँच प्रकारको आगो ताप्दे चमेरा जस्तो हावामा कुलिरहन्छ । बाल होस् अथवा पण्डित दुखको दुखको अन्त स्वतः हुन्छ- कसैले केही कपाल दुखाइरहनुपर्दैन । सजय-वेलट्टपुत्र प्राणघाट, अदत्तदान र व्यभिचार आदिलाई कुनै पाप मान्दैन, त्यस्तै दान यज्ञादिलाई पुण्य मान्दैन । यसलाई विक्षेपवाद भनिन्छ । अजातशत्रु उनलाई अज्ञानी आचार्य मान्दछ ।

यी ६ दर्शनाचार्यमा निगंठ नाथपुत्र मात्र एक यस्तो आचार्य हो, जो शुभ र अशुभ कर्मलाई मान्दछ साथे अशुभबाट बचन आत्मतप अर्थात् शारीरिक यंत्रणा दिने काम गदंछ ।

वैदिक, जैन र बौद्धले तीने कर्म र उसको फलमा विश्वास राखदछ । कर्मको फल बीचमा भन्ने कतै कलदाता भए कतै केही सत्ता रहेदैन । बौद्धदर्शन अनुसार कर्म छ, कर्मको फल छ तर यसको आश्रम कुनै स्थिर वा नित्य रहेदैन । कर्म स्वभावतः सत् मानेको खण्डमा कर्ताको आवश्यक हुँदैन । यसरी कर्ता वा मानिस निष्क्रिय हुन्छ । कर्म स्वभावतः असत् मानेको खण्डमा अरू कर्ताद्वारा गराइने भन्ने कुरा नै विचित्रको हुनजानेछ । कर्म विना हेतुक हुन जाने वा कर्तालाई अहेतुक मान्ने दुवै कुरा हेतुवाद वा कार्यकारणवाद भिन्न हुन्छ । बीज भएर अंकुर हुन्छ परन्तु बीज स्वयं मात्र अंकुर होइन, न त बीजभन्दा सर्वथा भिन्न वस्तु नै अंकुर हो । अतः बीज शाश्वत, स्थिर र नित्य छैन । प्रत्येक वस्तु आपनो कारणबाट उत्पन्न हुन्छ । यो कार्यकारण— परिणाम र कार्य प्रवाह लगातार, भइरहन्छ । अंकुर कार्य कारणबाट अरू वा भिन्न हुँदैन न त अनित्य नै हुन्छ । यही अशाश्वतानुच्छेदवाद हो । यस नियमलाई प्रतीत्य समुत्पाद भनिन्छ । प्रतीत्य अर्थात् “एवं भवति” कारणबाट समुत्पाद उत्पत्ति हुन्छ ।

बौद्धहरूको गृहणति, श्रामणेर, भिक्षु र संयमका

अरण्यकमा चार आश्रम धर्म देखिन्छ । धूतांग धर्म बैखानस ब्रतसँग सादृश्यता राखदछ । तर जब अन्तिम लक्ष्य निर्वाण लाभका लागि मार्ग अपनाउँछ, बौद्धहरू हेतु प्रत्ययवाद अंगीकार गदंछन् ।

बौद्धदर्शनको मार्ग अष्टांग मार्ग हो । ठीक बाटोको पछि नलागे जति गएता पनि निर्दिष्ट ठाउंमा पुग्न सकिन्दैन । त्यसैकारण मार्गमा सर्वप्रथम सम्यक् दृष्टि हुनुपर्दछ । दृष्टिभ्रम छाडिकन, पूर्वानुरागी स्वभाव त्यागी कुशलाकुशललाई राम्रीरी देखनसक्नु शाश्वत र अद्वेद दृष्टि त्याग्नु नै सम्यक् दृष्टि हो । तृष्णा क्षयतिर लैजाने अनुरत हुनु र कृतसंकल्प भएर काम गर्दैजानु नै सम्यक् संकल्प हो । असत्, कटु, असार कुरा छोडेर मानिसमा प्रेम र मैत्री बहाउने बचन बोल्ने बाटोमा लाग्नु नै सम्यक् वाचा हो । हिसा, चोरी र व्यभिचार कार्यबाट शुद्ध हुँदैजाने बाटो अपनाउनु नै सम्यक् कर्मान्ति हो । असत् कार्यद्वारा जीवन निर्वाह नगरी सत्कर्मद्वारा जीवन निर्वाह गर्नु नै सम्यक् आजीव हो । भएका आपना असत् स्वभाव र कर्म छाड्ने, नभएका नहुनु नै दिने, नभएका असल स्वभाव ल्याउने र भएका वृद्धि गर्न उपयोग गर्नु नै सम्यक् व्यायाम हो । त्यस्तै स्मृति र समाधि पनि सम्यक् गर्ने गरेपछि अष्टांगमार्ग पूर्ण हुन्छ । अनि दुःखको अन्त हुन्छ । यसरी बौद्धदर्शन कार्य कारणको स्पष्ट सम्बन्धमा निर्भर छ । यो बुद्धिगम्य छ, पौरुष साध्य छ, मानव पुरुषार्थजन्य छ ।

५

‘जबसम्म मानिस कुवासनाको दास बनिरहन्छ, तबसम्म

जीवन दुःखपूर्ण र त्यसको अन्त विषादपूर्ण हुन्छ ।’

— बुद्ध

वृक्षर्त्तुं अर्थात् हाम्रा कार्यहरूले हामीहरूको लागि हामीले भोगनुपर्ने सुख वा दुःख ल्याइदिन्छ । हरेक व्यक्तिले आफ्नो यथार्थ कर्मको कार्यकलाप अनुसार ठीक त्यही बुरुस्कार अथवा दण्ड पाउँदछ जुन उसले भोग्ने पर्दछ, यसमा घटी बढी हुँदैन भन्ने शिक्षा बुद्धिमंते दिन्छ । बुद्धिमानुसार तिमीले जस्तो रोप्दछौ, त्यस्तै बाली काट्दछौ । बचपनको गतिविधिको प्रभाव जवानीमा पर्दछ । खबानीको गतिविधिको प्रभाव वृद्धावस्थामा पर्दछ, त्यस्तै-गरीयो जन्ममा गरिएकी कर्मको नतिजा अर्को जन्ममा निस्कन्छ । चाहे तिमी स्वर्ग पुग या पृथ्वीमा फर्क अथवा समुद्र भित्र तिमी जहाँ सुकै भए पनि आफ्नो कर्मको फल अनुसार बिलकुलै सन्तुलित रूपबाट (विपाक) भोग्नुपर्ने बोध्यताबाट भाग्न सक्दैनौ । आफूले गरेको कुकर्मको फल आफूले पाएको दुःख भए जस्तै आफ्नो असल कार्यको परिणाम आफ्नै सुख हुँदै । तिमी विदेशबाट फर्कदा तिम्रा साथी तथा नातेदारहरूले तिमीलाई स्वागत गरे जस्तै असल कार्यहरूले तिमीलाई एउटा दुनियांबाट अर्को दुनियांसम्म स्वागत गर्नेछन् । Primitive culture vol I पृष्ठ १२ मा टेलर (Tailor) भन्दछ । सम्पूर्ण चेतनशील प्राणीको वंशलाई कुनै न्यायिक पुरुस्कार र दण्डको व्यवस्थाद्वारा नियन्त्रित परेको नभई कार्य कारणको अवश्यम्भावी परिणामद्वारा नियन्त्रितभई बत्तमास जीवन भूतकालको जीवनबाट निर्धारित हुने र भविष्य वर्तमान जीवनसित अविच्छिन्न कार्यकारण सम्बन्धबाट निर्धारण भएको हुँदै भन्ने बुद्धिममा कम अथवा कार्य (Action)

को सिद्धान्तले प्रतिपादित कुरा वास्तवमा नैतिक दृष्टिकोणमा विश्वर्क एउटा अत्यन्त महत्वपूर्ण विकास हो ।” बुद्धिमार्गीहरू भाग्यवादी अथवा निश्चयवादी हुँदैन र परन्तु तिनीहरू इच्छाशक्ति (Will force) र स्वतन्त्र इच्छा (free will) मा विश्वास गर्ने हुँदैन । भत्तकालीन जीवनको कर्मको परिणाम स्वरूप बन्ने प्रकृति (Nature) लाई नै भाग्य (Fate) भनिन्छ, तसर्थ बितेको जीवनको कर्म फल मात्रै हामीहरूले भोग्दछौं भन्ने विश्वास गर्नु गलत हुँदै । यस किसिमको विश्वासको प्रभावले हाम्रो जीवनलाई अकर्मण्य निराशावादी र हतोत्साहित मात्रै तुल्याउँच हामीहरूले वर्तमान जीवनमा आफ्नो मनलाई, सुसंस्कृत तुल्याएर र भद्र जीवन चिताएर उपलब्ध गरेको कर्मले भूत कालीन जीवनको कर्मशक्तिलाई नियन्त्रण गर्न अथवा उपचार गर्न सक्तछौं । यथा गुरुत्वाकर्षण शक्तिले सम्पूर्ण वस्तु हरूलाई पृथ्वीको केन्द्रतिर आकर्षित गर्दछ, तथापि प्राकृतिक शक्तिलाई आफ्नो नियन्त्रणमा ल्याएर हामीहरू आकाशमा मायिसम्म जान सक्दछौं । एकजना मानिससित आफ्नो शरीरमा पैत्रिक रोगका कीटाणुहरू हुन सक्दछन् तर उपयुक्त उपचारद्वारा उसले ती कीटाणुहरूको कार्यशक्तिलाई निष्क्रिय अथवा निमूलपारी आफ्नो शरीरलाई स्वस्थ बनाउन सक्दछ । अन्यथा उपचार नगरिएमा रोग बढन सक्दछ । प्रोफेसर सिल्वेन लेवी (Professor Sylvain-Levy) भन्दछन् उच्चतम स्वर्गदेखि लिएर निम्नतम नरकसम्म उत्पन्न भएका सम्पूर्ण प्राणीहरू एउटा महान् सहभागमा आवद्ध छन् तिनीहरू मबै कर्मको एकै सिद्धान्त-

सहनशीलता

एम. डी. टी. श्रेष्ठ, वीरगंज

हे बुद्ध तिमी गजब छौ
भनिन्छ कुनै जन्म तिम्रो, भैंसीको योनीमा थियो
तर पनि तिमी अति शान्त थियौ
हेरेर साक्षोपन तिम्रो, बाँदर सम्मले फाइदा उठाउँथ्य
उफ्री-उफ्री पोठ्यूँ मा तिम्रो
कहिले पुच्छर कहिले सींग हल्लाउँथ्यो
अैला घोच्दा आँखामा समेत तिमी शान्त रहन्थ्यौ
कस्तो शान्तिप्रिय तिमी सबलाई छक्क पाथ्यो
हेरिनसक्नु महिमा तिम्रो अरूलाईनै ढक्को लाग्थ्यो
मानों तिमी हुङ्गाको मूर्ति सबलाई यो लाग्थ्यो

होइन रहेछ तर तिम्रो बुद्धि ने अति चर्को
अनि फेरि उस्तै चहकिलो सूर्यको ज्योति जस्तो
शारीरिक बल त परे जाओस् मानसिक बल नै
विचित्रको
दुई शब्द कोर्न पाएँ पढेर मैले उपदेश तिम्रो
बलको अगाडि भूत भाग्छ सर्वमान्य यी कुनै थियो
तर सहनुपर्छं कसरी अपराध पनि निर्धारि अनि,
सानाको
उपदेश तिमीबाट आज मैले सिकें
त्यही नै सहनशीलता हो बल्ल मैले बुकें।

आँखा भएर देखिन

- जीवन कुमार थापा, धापाखेल

आँखा भएर देखिन प्रभु
कान भएर सुनिन,
मानिस भएर जन्मे तर
आफूले आफैलाई चिनिन,

सांसारिक माया मोहमा परी
समयको महत्व बुझ्न सकिन,
काम, क्रोध, लोभ, मोह
म अभागिले किन त्यागन सकिन !

(१० पेजको बाकी)

को विषय वस्तु हुन् । यस सिद्धान्त अनुसार नै कसैले कुनै बेला गरेको कामकारवाहीको नैतिक परिणामलाई अज्ञाततातिर परिवर्तन गर्दछ । यो कर्मको सिद्धान्तमा प्रज्ञा (Wisdom) को हृदयस्पर्शी गूढहरू प्रेम (Love) र दयालुपना (Charity) सित नै निर्वाणको शान्तिमा पाइने पूर्ण सुखानुभूति, र अन्धबल (Blind force) लाई प्रभावहीन पार्ने शक्ति हुन्छ भन्ने तथ्य नभएको भए

साँच्चै नै यो सिद्धान्तलाई कठोर र निर्देशी मानिने थियो । यिनै कुराहरूको प्रेरणाले गर्दा बुद्धमार्गीहरूको सम्यता यत्रतत्र फैलिंदैगएको हो । बुद्धवादले मानिसहरूलाई कर्मको सिद्धान्तमा विश्वासराखै वीर्यवान, धैर्यवान र आत्मनिभंग हुन तथ्या पापबाट मुक्त हुना निमित्त देवता-हरूप्रति राखिने आस्थालाई परिस्थाग गर्न शिक्षा दिन्छ ।

विद्यालयको नयाँ मोड

जिल्ला शिक्षा समितिको अन्तर्गतरही विषयानुसार आधिक सहयोग प्राप्तगरी संचालन गरिआएकोमा २०३७ साल श्रावण महीनादेखि सरकारी सहयोग विना आपनै आयस्रोतमा निर्भररही विद्यालय संचालन गर्नुपरेको हुँदा विद्यार्थीहरूबाट उठाइने शुल्कहरूमा केही जायज हेरफेरगरी विद्यालयको नयाँ मोडलिई सेवा पुऱ्याउने निधो गरेको छ ।

साथै आनन्दभूमि पत्रिकामा विद्यालयको आपनै स्तम्भ खडा गरिएको छ । विद्यालयसँग सरोकार भएका विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकहरूले उक्त पत्रिकाको नियमानुसार पत्रिका, सुहाउँदो लेख र कविता आदि पठाउनु भएमा आनन्दभूमिमा प्रकाशित गराउने अवसर मिल्नेछ ।

तिमीलाई भेट्न आउँदै छु । |

- लक्ष्मी प्रसाद प्रसाई
शि. आ. कु. वि.

मैत्री र करुणाका
गहनाहरू बोकेर
तिझ्रो सौन्दर्यलाई
अर्कै सजाउन
भावनाका छालहरूसँग
नाच्दै,
क्षितिजको बादलसँग
उडेर,

तिमीलाई भेट्न आउँदैछु ।
रूप र यौवनको होइन
तिझ्रो गुण र विचारलाई
सँगालेर,
एउटा कथा लेख्न
खालि कागज र कलम
बोकेर,
तिमीलाई भेट्न आउँदैछु ।

विद्वान्‌मह धनं हीनम्ह जूसां गुणं गरीब मजू'

-हितोपदेश

पुस्तक परिचय

—प्रकाश

बौद्ध जगतमा स्वास्थ्य सेवा

लेखक— भिक्षु अश्वघोष

प्रकाशक— धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

चन्द्रादाता— सुश्री तारादेवी तुलाधर

प्रथम संस्करण : पेज-८७

श्रीषंक पढ़ा विषय निरस लागेता पनि पुस्तक निरस छैन । लेखकको बुझन सकिने भाषा र धारावाही दृष्टान्त-हरूले गर्दा पुस्तक रोचक बन्न गएको छ । कुचो लगाउँदा हावा आएकोतिर नहेरेर कुचोलगाउने जस्ता साधारण नियम-देखि लिएर मनोवैज्ञानिक चिकित्सासम्मको रोचक उल्लेख भएको छ । प्रस्तुत पुस्तकले बौद्धधर्मलाई अङ्ग बढी सुदृढ-सँग व्यावहारिकता एवं नैतिकतासँग गाँसिदिएको छ ।

पुस्तक पढिसकेपछि थाहा हुन आउँछ कि बर्मा, श्रीलंका र थाइलण्डमा भिक्षुहरू कसरी रोगीको सेवामा तल्लीन छन् । व्यावहारिक समाजसेवातिर नेपाली बौद्ध-हरूको ध्यान नपुगेको कुरोलाई औल्याउँदै पुस्तकमा भनिएको छ कि हामीकहाँ महापरिवाणको लागि दर्शी हजार खचं गरिन्छ तर व्यावहारिक समाज सेवा— स्कूल अस्पताल बनाउने, रोगी सेवा, आदि-लाई उपेक्षा गरिन्छ ।

पुस्तकमा स्वास्थ्य सेवाप्रति बुद्धको उच्च दृष्टिकोण, यसको आवश्यकता र विभिन्न देशमा बौद्ध स्वास्थ्य सेवाको उल्लेख छ । यसमा बुद्धकालीन युगमा औषधी उपचार गर्न तरीकाहरूको दृष्टान्त पनि छन् जून अध्ययनार्थ महत्वपूर्ण

छ ।

पुस्तकको समाप्तिमा उपसंहार नभएकोले अलि खल्लो अनुभव हुन्छ । अर्को कुरो यसमा नेपालमा भैरहेका बौद्ध स्वास्थ्य सेवाको बेरी पनि उल्लेख छैन ।

जे होस्, बौद्ध साहित्यमा यो पुस्तकको आगमन स्वागतयोग्य छ । खासगरी चन्द्रादातालाई धन्यवाद नादिई रहन सक्दीन जसले रोगीको सेवाको विषयलाई, जसलाई बुद्धले प्राथमिकता दिनुभएको थियो, हाम्रो अगाडि त्याई दिनुभयो । पुस्तक अवश्यै पढनयोग्य छ, यो दैनिक जीवनमा पनि उपयोगी छ, र साथै बौद्धधर्म सामाजिक जीवनको अभिन्न अंग हो भन्ने बुझन पनि ।

¤

मंगल सूत्र (भाग-१)

६७

६८

चविमि— महेन्द्र रत्न शाक्य

प्रकाशक— मानन्धर परिवार, चसांद

(प्रथम संस्करण; पेज- ११८)

६९

७०

भि भिभि, त्यः मत्यः व मगल अमंगल छुत्य याय मफया: उकुस मुकुस जुयाच्चर्पि झीर्पि । अले झीगु हे लागी बुद्ध मगल अमंगलया सीमा छुतययानाः वियातःगु दु, वसपोलं मंगलसूत्र कना विज्याःगु दु । वसपोलया ३८ गू मंगलत हे मंगल सूत्रया नामं थ्व सफुती हना त गु दु । ३८ गू मंगलतमध्ये दक्षिबय् न्हापांगु मंगल ‘मूखंनाप संगत याय् मज्यू’या विषय हे थ्व ‘मगल सूत्र, भाग-१’ स दुध्याना चंगु दु ।

॒ इव सफूती मूर्खं सुखःनिसें कयाः मूर्खंया संगतं
छु ज्वी तक्कंया खैं मायक्यले थें प्रष्ठ ज्वीक क्यला तःगु
दु । मूर्खंया संगतं छु ज्वी यः कनेत बुद्धकालीन व जातक
बाखंत न्ह्याइपुक न्ह्यथना तःगु नं दु । थाय थासय छुनाखैं
(पाद टिप्पणी) नं दुगुलि सफूती रुन रस दु ।

सफूती कुं खिने थाकु, तर कुं खिने मा.पिसं अय्ला
लूवःमहस्या ग्वालि तस्याःगुतक्क खकी । अजःपिसं
धायकु कि इव सफूया म् विषयय दुड्वाःवने न्ह्यःया खंत
(प्रस्तावना, प्रकाशकीय, आदि) भचा अप्पो हे ताहाकः—
१५ पाना दु ।

चर्विमि निगण्ठनाय पुत्र व पुरण कश्यपिति मूर्खं व
नरकगामीया संज्ञा विया तःगु (पेज 'प') बांलाः मजू,
खासयानाः शाक्यजु थें जाःम्ह विद्वान् चर्विमियात नि त्वः
मजू ।

अन्तय धायमास्तेवःगु छु धाःसा थौक्तन्ह्य उपासक
उपासिकापिनिपाखें नं बौद्धसकत पिदंगु साप हे लयताः
वःगु खैं खः । शाक्यजु चवयादीगु मंगलसूत्र बालाः,
न्ह्याइपु व ज्या वं । अर्थात् वसपोल सफू च्यय्गुली सफल ।
मेमेगु मंगलत नं मेमेगु भागया रूपय याकनं स्वय आयबुसे
च्वं । ५

धर्मपदटुकथा (भाग-२)

६७

▲

६८

अनुवादक — भिक्षु अनिरुद्ध

प्रकाशक — आनन्दकुटी विहार गुठी

प्रथम संस्करण; पेज- १९६; मू- १००-

६९

*

७०

धर्मपद व सफू खः गुगुलि छीत जीवन-लेनु इपनी,

गुगुकि यक्कं भाषाय अनुवाद ज्वी धुंकल, गुगुयात कि
अबौद्ध विद्वान् तसें नापं प्रथंसा याना तःगु दु । भगवान्
बुद्धया बांलाःगु उपदेशया संयह खः 'धर्मपद' । बुद्ध
चाय, गन, व सुयागु कारणय थूपि उपदेशत विया विजयाःगु
खः, इव फुकं छल्लंझ वयनी — "धर्मपदटुकथा" नं ।
उकि इव सफू नं उलि हे न्ह्याइपु, उलि हे ज्याय रुयले
दु ।

थकी छपु छपु दत्तले बाखं बांलाः, न्ह्याइपु व शिक्षाप्रद
जू । खासयानाः श्यामावतिया बाखंला छपु न्ह्याइपूगु चिना
बाखं (उपान्यास) धाःसां छुं मपाः । अनुवाद याना तःगु
नं बांलाः ज । इव भागय 'अप्यमाद वग्ग' व 'चित्त वग्ग'या
इलोकयादारे व्याख्या याना तःगु दु । कींगु बौद्ध साहि-
त्यया दध्वी इव सफू दयाः छीत साप हे गौरव ताः ।

समीक्षकया नुगलय कथं सुयाच्चंगु छग् खैं छु लीघाय
बौद्ध साहित्ययात तःमि याइपि प्रकाशकत मदु ला ?
अनुवादक्याके अनुवाद सफूत यक्को दनि हैं, तर सफू
पिथनीपि मदु हैं (स्वयादिसें "अनुवादक्यापाखें निग्
शब्द") । छु प्रकाशकपि मन्तला ? वा दःसां साहित्य
प्रचारपाखें ध्यान मवं !

'धर्मपदटुकथा, भाग-१' अप्राप्य ज्वीधुंकूगु व
यक्कवस्यां स्वयंगु इच्छा नं दुगुलि प्रकाशकपाखें इव सफू
नं याकनं पिथंसा बांलाइ । न्ह्यागुसां प्रकाशकपाखें
दक्षिणय न्हापां नेपाल भाषां इव सफू पिथंगुलि भाषाप्रेमि-
तय लयताय थाय दु ।

इव सफू स्वया दीसा ज्ञान व मनोरंजनया अजूचाइ
पूगु संगम दै, स्वयंगु लोमंका दीमज्यूगुताया ।

बौद्ध ध्यान (भाग-२)

६७ ५ ६८

च्वमि- भिक्षु अश्रवोष

पिकाकः- धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

न्हापांगु संस्करण ; पौ ल्याः-३९

६९ ५ ७०

ध्यानया विषय च्वसा लह्वनेगु अधिकार धात्वे धाय्-
मालधाःसा छम्ह ध्यानीयाके हे जक दु तर अपशोच, श्व
समीक्षक ध्यानया अनुभव गावकं दुम्ह मखुनि ।

ध्यान छु खः धैंगु श्वीके अःपु मज् । मनयात छथाय्
हे तैतय् गु असम्भव खः- ध्यान माने श्व मखु । मन
गन वन धका चाय्का च्वनेगु हे ध्यान ख धैंये जि ताया ।
उकि मेमेगु धर्मय् याइगु ध्याननाप बौद्धधर्मया ध्यान पाः ।
बौद्धधर्मय् ध्यानया माने खः होस दय्का च्वनेगु;
चित्त (मन) यात छथाय् हे कुना तयगु मखु । शुकियानाः
हे बौद्धतसे आत्मायात अनित्य खनी ।

बौद्ध ध्यान (भाग-२) सफुती ध्यान छ्यायत माःगु
कना तःगु दु । ध्यान शब्द तालकि हे खवः पाउंकीगु थौया
समाजय् नं ध्यान साप हे ज्याय् ख्यले दु धैंगु श्वीके बह जू ।
होस दय्केत, स्मरणशक्ति बलाकेत, त बलाय्केत, ज्या
मद्वकेत, न्ह्यः वेकेत, ल्वय् लाय्केत व निर्वाण प्राप्तयायत

(दुःख मद्यकेत) माःगु खः ध्यान । उकि हे ध्यानया चर्चा
थौंकन्हय् हाकनं जुया बया चवंगु दु । चीनय् नापं ध्यानया
अभ्यास ज्वीगु खँ सफुती (पेज-१) न्हाथना तःगु दु ।

च्वमि ध्यानया बारे थःगु अनुभवया खैं न्ह्या इपुक व
न्हिलेमास्तेवैगु भासं व्यकेत कुतःगुना तःगु दु । थुकी
सफल हे जू धायमाः । च्वमिया भाय् या उदाहरण स्वया
दिसे - “……… (जि ध्यानय च्वनावलय) पर्ति हि जाँचे याः
वैगु इमूचां ध्यान बःला मलाः परीक्षा याः वैगु, भुजि नं
सहनशक्ति दु मदु चिवा काः वैगु । उकि ध्यान याइपित
ऋतु नं मिलय ज्वी माः ।” सफुती ध्यान गथेयानाः याय्गु,
नाम रूप छुतय्याय्गु अनात्मा खँकेगुबारे बाखं कनेयें कनाः
तःगु दु । च्वमि ध्यानयाइपित ‘योगी’ शब्द छृथला तःगु
दु: थन छें बुँ त्वःताः जंगलय् वनीपित योगी ध्यातःगु
मखु । च्वमिया भाय् भचा धे धे चू । गनं यःम्ह्यानागु खैं
(प्रथम पुरुषं) कना च्वंसा गनं छं थथे या’ (उत्तम पुरुष)
धैंगु आदेशात्मक भाषा पिहाँ वः ।

छुँ दि न्ह्यः ध्यान शिविर खोलय जूबलय ध्यानया
विषय बांलाक श्वीकीगु सफू छ्गु दुसा गुलि बांलाइगु खैं
धाःपि यक्को खना । श्व सफू अमित लिसः खः । ध्यान छु
व छाय् धकाः श्वीकेत श्व सफू साप ज्या वः । ध्यानयाइ-
पिसंला श्व सफू त्वःकिके हे मज्यु ताया ।

७१

व्यासकारच्या स्वरवाः खँ

१. गल्ती धैंगु पासां याःसां गल्ती हे ज्वी ।
२. मूर्खनाप च्वनेव निन्दाया पात्र ज्वी ।
३. शत्रुं याःगु जूसां भिंगु खैं नां काय्माः।

जीवन मुक्तमह व्यक्ति

—ज्ञानवज्र वज्राचार्य

“नराचान् बुद्धया गुण अनन्त दुगु मध्यय संक्षिप्तं धाल धाःसा गुंगु गुण दु।” उगु गुंगु प्रकारया मध्यय न्हापांयागु गुण हे “अरहं” खः।

अरहंया शब्दार्थः— राग, द्वेष व मोहयात हनन याय् गु। गुमह व्यक्ति उगु कलेश छेदन याइ उम्ह व्यक्तियात अरहन्त धकाः धाइ। वसपोल अरहन्तपिनि जीवन मुक्त ज्वी धुंकी, संसारय जन्म ज्वी म्वाम्ह, संसारिक वन्धनयात त्वाल्हानाः परम शान्तगु निर्बाण प्राप्त ज्वी धुंकी। आस्व भद्र धुंकी, दुखस्कन्ध फुकं अन्त ज्वी। उपादान मदय धुंकेव सम्पूर्ण तृष्णा दवथ् याय् फुम्ह ज्वी। संसारय अलिप्त ज्वी। थुगु देह तोताः मेगु देह धारण याइ मखुत। जीवनया स्रोत सदाकालया निर्ति सुनावने धुंकी। पुनः गुबले हे संसार चक्रयागु आबागमनयलाइ मखुत। थुजागु रूपं शान्तिपद प्राप्तयानाः जीवनमुक्त ज्वम्हसितः अरहत् जुल धकाः वा अरहन्त धकाः धाइ। थव खें स्पष्ट ज्वीक थ्वीकेया निर्ति बुद्धकालीन घटना छगु न्ह्यथने तेना—

न्हापा वंवे शहरया समुद्र सिथय् सुप्पारक धैगु (मालसामान तया हैगु) याय् छगु दु। उबलय सिधु नदि पार यानाः व्यापार यानाः जीवन हना च्वंम्ह व्यक्ति छम्ह दु। व व्यक्ति व्यापार याय् धकाः जहाजयच्वनाः वना च्वंबलय समुद्रया दध्वी जहाज स्यनाः सैमुद्रे हे दुवय् जुल। वैगु मालसामान फुकं समुद्रे हाम याय् गु थें जुल। जहाजयच्वनावंपि मनूत मध्यय व व्यापारि छम्ह बाहेक मेरि सकले हे न्यातय आहार जूवन। व्यापारि छम्ह जक लाल काकां सुप्पारक धैगु थासय थ्यकः वन।

अन थ्यंबलय वैगु म्हय छुं हे वस्त्र मत, निर्वस्त्रम्ह नांगाम्ह जुल। नयनं पित्यात। जंगलय वनाः श्मसानया खरानि म्हय बुलाः केरामाया हः व सिमाखला बालाचा बालाचा यानाः शरीर तोपुष्टह फेता चिनाः रङ्गः पांछितय गु पंछयनय कल्कि थें तियः धीभ्यगः छगः जवना फोना नः बन। वैगु अनौयागु वस्त्र खनाः मनूतसे सम्हय जुल कि थव मनू छम्ह अरहन्त वा जीवन मुक्तम्ह तःधंम्ह महापुरुष छ्वी धकाः आदर गौरव तया मानय यावन। साकं साकं मर्हि चढ़ि नके हल। वं मतीतल— आहा थव हे जीवन ठीक जुल।

मनूतसे न्हून्हगु वस्त्र दान वी हल। वं मकाः। आमज्यागु बांबोलागु वसः पुच्चेमज्यू साःसागु नयमज्यू धाइबलयू मनूतय श्रद्धा विलि विलि जाया वैगु, अले धाइ धात्ये अरहत्त हे खः जीवन मुक्तम्ह व्यक्ति हे थव वसपोल।

भेषधारि व्यापारि साहुया मनय न आः जि अरहत्त जुल, दुःखं मुक्त जुल धकाः भाःपा चवन।

“देवता छम्ह आकासय चवनाः आकास वार्ण धैद्वलए, व्यापारि साहु? छ अरहत मखुनि। अरहन्तपिसं आमज्यागु मिथ्या आडम्बर वयनाः मनूतयत रङ्गः लायगु ज्या याइ मखु। आम्ह जीवन मनूतयत जक छवं लायगु ज्या मखुकि थःत थम्ह हे छलय याय् गु थें जूवन। अरहन्त ज्वीत छु यायमाः छ ज्या याःसा अरहन्त ज्वी धैगु नं छं मस्यूनि। धायें छ अरहन्त ज्वीगु इच्छा जसा आमकत चवं चवनां मजिल। भगवान् बुद्ध नापलायमाः। थयें हूँ। थों कन्हय भगवान् बुद्ध श्रावस्ति जेतवनय बिज्याना च्वंगु दु। वसपोलं अरहन्त ज्वीगु उपाय कनावी।” व्यापारि

साहृदया मती वल, आजिं थन च्वनं मजिल धकाः सुप्पा-
रक तोताः ध्रावस्तिपाले स्वयाः वन ।

श्रावस्ती ध्यनेवं न्यन भगवान् बुद्ध गन दु । जेतवनय्
दु धंगु सिल । जेतबनय् वनाः भिक्षुपि नापलाक्वासिके
न्यन— भगवान् बुद्ध गन बिज्याना च्वन थे । भिक्षुपिसं
लिसः विल— भगवान् बुद्ध भिक्षा बिज्याना च्वन । व्यापारि
साहृदया मन मच्वन । गन भगवान् बुद्ध बिज्याना च्वंगु खः
अन वन । भगवान् बुद्ध छेखार्पति भिक्षा कया बिज्याना
च्वन । व नं ल्यूल्यू वन । वन्दना यानाः धाल— भो भगवान्
जितः अरहत्त ज्वीगु उपदेश वा उपाय कना बिज्याहुँ ।
छःपिसं अरहत्त ज्वीफंगु खँ वा लैंपु क्यने फु धाःगु ।

बुद्धं धै बिज्यात— धौछिं लिपा जिगु आश्रमय् वा
अन खँ ल्हाय् । थन लैंय् खँ ल्हाना च्वनेगु समय मखु ।

“धौछिं लिपा धैबिज्याय् मते । धौछिया भित्रय्
द्युपि छु ज्वी जि हे छु ज्वी सुना स्यू । जितः थन हे निगू
ज्वक शब्द जूसां कना बिज्याहुँ ।” जि चान्हमधासे नय्
त्वैंगु मधासे सच्छिव नीगू योजन गनं हे मदिसे वैम्ह
धकाः विनम्रपूर्वकं अनुरोध यात ।

बुद्धं विचारयात ध्व मनू धात्थे श्रद्धां जिथाय वल ।
ज्ञान लाभ याय् गु शक्ति नं दुम्ह खः । धौछिं लिपा धंगु
नंटीक मज् । उल्लया दुने सुना स्यू सु छु ज्वी धंगु ।
पिहां वंगु सासः दुहाँ मवलकि सिनः वनीगु ध्व जोवन ।

बुद्धं धैबिज्यात— चित उखेलाः थुखेला मयासे
एकचित याना बालाक न्यै, सद्धित चिकिहाक यानाः
कने । वत्सान अवस्थायात बालाक महसीक थत
थम्हं महसीक । थःगु गत्ति खकि न्ह्यागु खंसां, न्यंसां
व्यास्तविन्तायात थ्वीकाः छुकीसन प्यपुने मते । निमित्त
माही ज्वोमते । हास तयाः सचेत जुया चवं ।

युलि न्यने मात्रं व्यापारिसाहु 'अरहत्त' जुल, “जीवन
मुक्तम्ह व्यक्ति जुल ।” वया दुनेया मिखा चाल । वैके
लोभ, दोष व मोह मन्त । व निर्दोषम्ह जुल । वं थत
थम्हं महसीकल । थःगु गत्तियात थ्वीकल । भेषधारि
व्यापारि साहु साप लय् लय् ताता लैंय् वैच्वबलय्
वैत हाराम्ह दोहै छम्हस्यां च्वैविल । व लैंय् हे चत्ता-
वानाः सित ।

युखे भगवान् बुद्ध नं भिक्षा बिज्यानाः लिहाँ बिज्यात ।
लैंय् उम्ह व्यक्ति सिना च्वंगु खनाः भिक्षुपित धै
बिज्यात— “भो, भिक्षुपि ? धनैत इम्सानय् यंकाः दाह
संस्कार यानाः वंगु खरानि व कवैय् कयाः चैत्य दर्यकि ।”
भिक्षुपिसं मथू छाय् अथे धाःगु । सुंक बुद्धया आज्ञानुसार
फुकं ज्या यात ।

भिक्षुपिसं न्यन— भन्ते, थथे छाय् याका बिज्यानागु ?
व छम्ह गृहस्थि खः ।

बुद्धं आज्ञा जुया बिज्यात— व छम्ह गृहस्थि जूसांन
अरहत्त ज्वी धुंकल, जीवन मुक्तम्ह जुल, सांसारिक दुःखं
मुक्तम्ह व्यक्ति ज्वी धुंकल । वं मनयात वसय् तय् धुंकल ।
तृणायात दवय् याय् फय् धुंकल । वं तथागतया सद्मय
यथाथं थुल । उकां वैगु अ-थ तया चंत्य दयके योग्य
जुल ।

हानं भिक्षापिस न्यन— ‘भन्ते छःपि भिक्षाटनया लैंय्
दथ्वी छ्वत्वा चा उपदेश न्यनाः व गथे अरहत्त लाभ याना
काल ?’

बुद्ध आज्ञा जुया बिज्यात— “भिक्षुपि, छ्वामसं तथा-
गतया सद्मयं उपदेशयात ध्व तःहाक थव चिहाकः धकाः
धाय् मन्यः । डलड़ खेले मदुगु फुसुलुगु उपदेश न्यनेगु
स्वयान वर्ल खेले दुगु सारगु उपदेश संक्षिप्तं जक न्यंसां

नवयुवक्त्र छम्हस्यां न्यन— ‘भगवान् बुद्धयात
पूजा यायत धकाः सुनानं करपिनि क्यबय च्वंगु स्वा खुया
काल धाः सा वैत धमं लाइला ? वया भि ज्वी ला ?

चिं न्यना दीगु प्रश्नय उकिया अवस्था निगू स्वंगु
दुध्याना च्वंगु दु । व फुकक अवस्थायसं चित्तबिधि
(धारा) दु । उगु उगु चित्त धाराय उत्पन्न जुया च्वंगु
न्हाना च्वंगु चेतना वा चित्त सन्तति अनुसार भि ज्वागु
व मर्भि ज्वीगु निणय यायफु ।

भगवान् बुद्धयात पूजा यायत चेतना दीगु अवस्थाय
उत्पन्न ज्वीगु कामावचर (सांसारिक) कुशल चित्त खः ।
व कुशल (धमं) ज्या खः । उकि भिगु विपाक (फल)
प्राप्त ज्वीफु ।

स्वां छपवः खुया कायबलय चित्तय लुया वैगु लोभमूल
अकुशल चित्त खः । उकि दैवःगु अकुशल (मर्भिगु कर्मं)
जुल । मतीजक तःगु मखुत थःगु लहार्ति खुया हे काःगु
जूगुलि व स्वां नं पूजायाःगु ज्या भि ज्वी मखु । कर्ममात्र
जूसां पुजा यायगु चेतना स्वयानं खुया कायगु नियतं पुजा
यायगु विधि अकुशल कर्मफल अपो ऊयातुसे च्वं । प्रति-
सन्धि (सीत्यनीगु अवस्थाय निगू चित्त स्वाइगु अवस्था)
फलपाँखे मर्भि ज्वीगु अकुशलफल बीगु शक्ति दुध्याना

च्वंगु दु ।

बुद्धपुजायायत करपिनिगु स्वां कयाः पुजायायगुसिकं
थःम्हं हे न्यानाः पुष्टायाय फुसा बांलाः थें धर्म नं लाइ
अले दोषं नं मुक्त जू धंगु ध्वीका कायमाः ।

न्हून्हूपि धर्मप्रेमी पासापि नं मुन । गुबले छलफलया
ज्याय ल्हाःमतःपि धायला बैस वर्पि धायला ६० दं मयाक
अपो वर्षं दुर्पि मिसात यम्ह न्याम्ह नं व धवलय
दुध्याकः बल ।

छम्ह बाज्यःवंम्ह भाजुं न्यन— जि छगू शंका मद्य-
केत थनवया । जि हिसा याय मयः । जि जिमि फुकीतम्
थकालि जुया च्वना । गुथि गत्ताय मवसे मज्यू । कुलायनी
ल्वयकां च्वनेमाः । गुथिया भवय ज्वीबलय भवजय च्वंगु
ला नय ज्यूला ?

लिसः बल— ला नय ज्यू । तर थम्हं खंक बाह्यौ
स्यानातःगु जूसा नय मज्यू । बुद्धधर्मकथं थःपिनि लागौ
स्याना च्वंगु मिढां खंगु, थःगु लागी स्याना तःगु धकाः
न्हायपनं न्यनागु व शंका जूगु ला नय मज्यू ।

हाकनं न्यन— थम्हं गुथि पा: फय् मालीबलय गुचि-
ध्यारतयत ला तयाः भवय नकेमाः छु यायगु ?

लिसः बल— पसलय मियातःगु ला कयाः तरकारि

(१८ पेजया ल्यां)

विमुक्ति ज्वी !” थुलि धयाः निम्न गाथा आज्ञा जुया
बिज्यात-

सहस्र म पि चे गाथा, अनन्त्य पद संहिता ।

एकं गाथा पदं सेय्यो, यं सुच्वा उपसम्मति ॥

अनर्थं जाःगु गाथा द्वलंडः भ्यनेगु स्वयाःनं अर्थं जाःगु

आनन्द भूमि

गाथा छपु हे न्यनेगु उत्तम । गुगु गाथा न्यनाः शान्ति प्राप्त
ज्वी ।

तथागतया भाषणयात भिक्षुपिसं अभिनन्दन व अनु-
मोदन यानाः आसनं दनाः अभिवदन यानाः थःथगु आशमू
लिहां वन ।

दया: नकारा दोष मदु । हुगुचा आदि न्यानाः यथाय्
हिंसा यानाः नके मज्जू । स्यानाः धर्म कदापि लाइमखु ।

अले उर्पि मय् जूपिसं धाल— पसलय् चवंगु न्यानाः
नके ज्यूसाला जि हे जिल । धव ला साप मनासिबगु व्याव-
हारिक खं जुल ।

बुहीतसे न धाल— कुलायनय् चवने मातलेयात थये
मयासे मज्जू । भाइ पासार्पि मदय् क मगः । थथे जूसा
जक धर्म तिक्य जबी । स्याय् गु धंगु नीच जातियागु ज्या
खः । स्यानां धर्म न लाइमखु । बाहाँ स्याय् गु धर्म थिक
मज्जू धंगे विचार प्रकट यात ।

मेम्ह छम्हस्यां न्यन— भिक्षुपिसं बाखं कनीबलय्
छ्याकीगु आपाः । साधारण धर्मया बाखं जक कंसां बाला ।
धर्म धंगु यायमाः धर्मयातकि स्वर्गय् वनेखनी आदि
खं कसां आपासिया यः ।

छम्हस्यां न्यन— छु खं ल्हानागु ? बाखं कनेगु धंगु
हैं सुधारया लागी । यथागु कुबानि, कुचाल बालाकेत है
उद्घदेशया बाख न्यने माःगु । यथागु नुगः न्ह्याकव हाकुसां
वं धर्म यायवं, बुद्ध पूजा यानाः दान बीवं स्वर्गय् वनी
धायगु मचा हैंगु खं का । भतुली मि दन दन च्याकाः
देलना तैगु तरकारि नयमाल धकाः भतुलीतुः तयाः
पंछा गाल ख्वाउंके धकाः सनां ख्वाउँला ? कि मखसा
मिसाले माल, कि मखसा थल ल्हवनाः बैयं तय माल ।
अले जक ख्वाउँइ । बाख कनेबं ध्याकल धकाः नाला
काःप्त्विसिया पह चह हे बांमला जबी । बाखनय गुगु क्चाल
मध्य धैतःगु खः व हे कुबानि चयाके दु जबी : मखसा
द्याय नाला काय माःगु दु । चि मलता झ्याःगु ल्हाःत मन-
तयःगु ख्वालय् ल्हवःलाक. थिया हैबलय् मिखाय् ध्यूपिनि

पालुसे चवनी, म्हृत्वी लाःपिनि पालु पालु धाइ । मिखाय्
नं म्हृत्वीनं मलापिनि छु जबी मखु । धव खं न्यना गुलि-
सिनं छयं ल्हुकु ल्हुकु संका चवन ।

नेपालय् थेरवादी भिक्षुपि बिज्यासेलि कोगु देशयात
छु छु सेवा जुल ? मेम्ह छम्हस्यां धाल बुद्ध नेपालय् जन्म
जूम्ह जूसां नं नेपालीतसे धव खं स्यूगु व प्रचार ज़गु
थेरवादी भिक्षुपिनिगुपाखं खः ।

मेगु खं खः बैशाखपुन्ही खुन्ह बुद्ध जन्म जूगु, बुद्धत्व
प्राप्त ज़गु व महापरिनिर्वाण जूगु व हे दिनय बुद्धया
जीवनीया स्वंगु घटना जूगु दिन धकाः बुद्ध जयन्ती धुमधाम
मानय् याय् सैवल ।

राणातय् गु पालय् दकसिवय् न्हापां बोद्ध सावंजनिक
सभा यटखा बहालय् जूबलय् श्री लंकाया नारद महास्थ-
विर व भिक्षु अमृतानन्दं भाषण ध्यूगु नं लोमंके मज्जूगु
खं खः । अबलय् अथे भाषण बीगु स्वतंत्रता मदु ।

भगवान् बुद्धयात मागं प्रदशंकया रूपय् बुद्धपुजा याना
मनूतय् गु जीवनय् त्यागया महत्व, सदाचारया आवश्यकता
व नैतिकजीवनया बाखं प्रवचन कार्यक्रम नं उल्लेखनीय
ज ।

नेपाली भाषा व नेपालभाषाया सेवा उङ्कृष्टया
रूपय् न्हाथने बहःगु ज्या भिक्षुपिनिपाखे जुया चवंगु
दु ।

मेगु उल्लेखनीयगु खं खः अष्टशीलया प्रचारयाना
ब्रह्मचर्यानियम व बहनी मनय् गु नियम प्रचार पारवार-
नियोजन व खाद्य नियोजनया ज्या नं जुया चवंगु दु ।

अन्तर्गित्य देशनाप मास्त्रिक सम्बन्ध न थेरवादी
भिक्षुपान ख व व खं लोमंके मज्जू ।

भवावान् बुद्धयागु उपदेशानुसार काम रागं
यानाः माया मोह उत्पन्न ज्वी, अुकियात लोभ; लोभया
साथ्य क्रोध व मोह। उकियानाः तररत्न व्यथंय है
विनाश जुया वना च्वन। पापया मूलहे लोभ, लोभयानाः
मनुष्ययः मन चंचल ज्वी। तृष्णा वृद्धि ज्वी, तृष्णां यानाः
इहलोक न परलोक न निखेरं सुख शान्ति वै मखु। धन
लोभी, असन्तोषी, चंचल मन व अजितेन्द्रियमह व्यक्ति
न्हाथाय वंसानं सुखि ज्वी मखु। धात्थे धाय माल धा:सा
लोभ थे जागु अवगुण मेगु छु मदु। लोभीयात अनेक
अवगुण स्वयं मिलय जुयाः आपतया खानि बनय जुयाः
अशान्ति रूपि अग्नि दाह याना च्वनी। अकुशल चित्तमह
व्यक्तिया मनय न्हापां लोभ उत्पन्न ज्वी, अनलि दशांकुशल
पाप वृद्धि जुयावै तसयं सुखार्थं मनुष्यपिसं लोभरूपि
शत्रुयात तापावक तय गु स्वय माल। गुम्हसिके लोभ मदु,
उम्ह व्यक्ति ज्ञानी पण्डित खः। निलोभीयात संसारय
आपत थी फैमखु। गुम्हसिके लोभरूपि शत्रु बसय कैल,
उम्ह व्यक्ति पण्डितयागु छवा पालं पुगातःम्ह पटमूख
धाय माः। छगू हानं गुम्ह व्यक्ति पण्डित जुयाः प्रकट
ज्वी उम्ह हे व्यक्ति परनिन्दक जुयाः थ गु मनयात अशुद्ध
याना च्वनी। मन अशुद्धम्हसिन परनिन्दा माला च्वनी।

धात्थे हे ख गु खं क्या परनिन्दा यासां, थःत लाभ छु
दु? मन अशुद्ध याय गु मात्र खः। यदि मिथ्या भाषण-
द्वारा परनिन्दा यात धासा उकी छु याय मानि? म्वासां
म्वासा परनिन्दाद्वारा परया चित्तय चोत लगय ज्वीगु
छगू, थःन अशुद्ध धाय के यौग, छगू निखेर हानी परनिन्दा
याम्हसिन न्हापां धव छगू खं नि विचार याय मालकि

थम्ह निन्दा यानाम्ह व्यक्ति धात्थे न दोष दुम्ह खःलाकि
मखु? यदि दोष मदुम्ह ज्वाय गु चित्तय वलेग तयाः
मर जन्मयात व्यथंय वनीगु वृथा बकवादय छाय समय
फुकेगु? यदि दोष हे दुसां न वैत थम्ह निन्दा यानाम्हसि
फाइदा छु दु? थःके चंचल विवेक याके छकः न्यन।
स्व विवेक धाइक फाइदायागु खं छखे तयाः थःत अशान्ति
व अकुशल ज्वी। ज्ञानी व्यक्ति थःत लाभ ज्वीगु जृसानं
परनिन्दा गबले याइ मखु। तर ससारय थुजापि नं हु
कि-ककियागु महुतं परनिन्दा खनाः खुसि ज्वी, व निन्दक-
यात उत्साहित याइ, लोकयाके धव विचार मदु कि थे
धव जिगु न्हाने परनिन्दा न्यंका च्वन, गुगु बबतय जिगु
खेन जा धवं परया न्हाने अवश्य न्यंका बी। तसय
निन्दकया संगत मयाय गु, थम्ह नं सुयागु निन्दा मयाय गु
तर मज्यूका छुयाय परयागु छकूचा छु दोष खन धाय वै
व खं सकलया न्हाने एव ह्वलेये ह्वलाः थःपि भाजु ज्वीगु
इच्छा याइगु। एव परनिन्दायागु मनयात बसय क्याः
थःगु दोष प्रकाश याइम्ह व्यक्ति चिकिधंस्म ज्ञानी मखु।
लोकय पूज्यम्ह देवता धासां ज्यू ज्ञानीम्ह व्यक्ति परदोष-
यागु वास्ता मयासे, थःके दोष दु लाकि मदु धकाः विचार
याना स्वइ।

थःके दोष मदुम्हसिन परयागु दोषयात वास्ता हे याइ
मखु। थःके दोष दुम्हसिन जक थःगु दोष त्वप्तीत
परयागु दोषयात उलाः क्यना च्वनी। थम्ह भर्मीचरण
मयाम्ह पण्डितं धम्चारितय तु निन्दा याइ, रूप सुन्दर
म्हसिन कुरुपयात निन्दा याइ, धनीमहासनं गरिवयात
निन्दा याइ ज्ञानीपिसं स्वेतं नं निन्दा याइ मखु। थःगु

जःया दूत ! लसकुस

-मंगलमान शाक्य, यल

बसन्त ऋत्वी
 श्री पञ्चमिया आगमन्य
 पूर्वया गुँ कापि
 सुर्ज व्वःलय् दिकाः
 वैम्ह मञ्जुश्रो गुरुनाप
 देश देशावरया
 कविपिनिगु
 महंगस जवनाः
 बुद्धभूमी
 तीर्थयात्री जुयाः
 प्रिय ऊगः इखु चा
 बसन्तया दूत ।
 छ दंय् दस
 नेपाः थ्यनी ।
 बुद्धया देया
 गायक जि
 हे दूत ! मञ्जुश्रीया
 सन्देश भगवान्‌या

बिया छ्वय् छन्त
 कुं कुलामय् विश्वया
 साधनारत
 प्रिय कवि पासापित ।
 भितुना दु अमित
 भगवान्‌या ।
 जन्मजन्मान्तर
 न्ह्यवानाः कविकर्मय्
 सुमधुर श्रृष्टि
 याय्‌गु उजं ।
 महं फु मफु
 विचाः यानाः हःगु जि
 न्यका ब्यु ।
 पुण्य भूमि
 हिमाली देशय्
 जःया दूत !
 लसकुस छंत ।

(पेज २१ या ल्या)

कुर्कम, कुबचन, कृचित्तयात विचारं खंकाः थःत थम्ह निन्दाद्वारा शुद्ध ज्वीगुली कोणिस याइ, परोपकाराथं ग्रन्थ-उल्लेख याइपि, परोपकारया लागी सदृपदेश याइपि तु खिपित उष्णकार याइपि युजाःपित हाय्‌कीपि नं दु, धन्यवाद याइपि कम । थःयासिनं सःस्यूम्ह शुद्धम्ह न्ह्याःने उपस्थित जुल धा:सा वैगु उपदेश यथार्थंगु खः धकाः थम्ह सीकं सीकं थःगु इज्जतयात अलंकृत याय्‌या निति निन्दा याय्‌गु अःपु, तर थःत धमंवृद्धि ज्वीगु उपदेश विल खः धकाः धन्यवाद याय्‌गु साहस दय्‌के थाकु । उपकारीयात धन्यवाद याय्‌त तःधंगु चित्त माः । चिकी-धंकाः परया चित्तय् कष्ट ज्वीक निन्दा याय्‌गु छ पाप

भयंकर खः । स्वार्थी परनिन्दकपिसं नं छ मत्यःगु धकाः स्थू, स्थूसानं परनिन्दा याय्‌गु बानि जुया च्वंगुलि सीक सीकं नं पाप कमाय् याना च्वन । तसं हे मन ! हे हृदय ! हे चित्तरत्न ! छ फुक अपराधया कारण हे राग, द्वेष, मोह खः । छ हे चित्त क्लेशयात मित्रता प्रवक सम्बन्ध दय्‌का च्वंतलेयात छुं सुख शान्ति लाभ याय्‌फैमखु, सुख शान्तिया प्रार्थीपिसं उक्त स्वता क्लेशयात शत्रु भाःपा दमन याय्‌मफुतले, सुनानं हे सुख शान्ति प्रदान याय्‌फैमखु । मिखाय् चिना तःगु रूमाल पयना मछवःतले न्ह्याम्हसिनं न्ह्यागु हे क्यांसा नं खंके फैमखु । क्लेश शान्तिया उपाय्-विदर्शन भावना खः ।

अय् बुद्ध, जिगु नेपा: देशय् छंगु धर्मं गय् तन ?
 छंगु मूर्ति जक पुज्याना: छन्त गय् लोमन थन ?
 नीन्यासः दँ पूर्वया छंगु दिव्य उपदेश गय् तुन ?
 अय् लुम्बिनि, धा छ द थव छंगु रत्न गन बन ?

तर नेपा: दे:, बुद्धजा थन मखु दनि थन,
 गय् मदै बुद्ध धकाः थन मूर्तिजक पुज्याना च्वन,
 बुद्ध गन दु गन गन, मदुथाय् व बुद्ध माः जुया,
 खके मफुंपि की खनाः थन मां नेपा: दे खैच्वन।

नय् मखंपि गरिवपिनिगु भुतुलो बुद्ध खैच्वन।

पवगितय् म्हुतुसी दिनाः बुद्ध भिक्षा पवना च्वन।

गरीब लाफः पिया: धनि जुया: मनू म्वाना च्वन।

तर मनूया मखु अनजा बुद्धया हि वाना च्वन।

अय् छिपि बौद्धत खःसा व्व मिखा व्व हुंकन,
 बुद्ध अन दु गन फोगित थुरु थुरु खाना च्वन,
 तर मथूगु गय् मस्यूगु गय् बुद्ध गन गन माः जुल,
 बुद्धजा चैत्ये मखु वरु वाथा वाथा कना च्वन।

शोषणं जाःगु व पतिनं बुद्धयात छाय् सुया ?

बुद्धाय शरणय् धकाः छाय् बुद्धयात गः किया ?

अय् जिगु देया थुवाः बुद्ध धैम्ह गन खना ?

लुम्बिनी मखु बुद्धजा आः प्रत्येक भिखाचा छेँय् खना।

ना कया: जक दैगु खःसा बुद्ध बुद्ध धाय् जिनं
 दुःख मुक्त शील काय् वं ज्वीगुसा अय् वा थन
 पञ्चशील अटशील छायपिया जक च्वने थन
 म्हुतु हे मखुला वचन काइम्ह म्हुतु लहोना बी छु स्यन ?

तर बुद्ध मुस्ति बीमखु छिमिगु मुस्तिजा शोषणं

मनू जुया: मनू न्यायगु, मीगु, त्यलेगु मानव जीवन

दुःख मुक्त अबलय् ज्वो गवलय् ज्वो अन्त शोषण

अले तिनि ज्वी बुद्ध युग थन बुद्धत्वया जीवन।

सम्पादकयात् पौ

सम्पादकजु,

जि थन किष्यं गूगु विश्वबौद्ध सम्मेलनय् नेपाः यापाखे भाग का: वैगु खः । सम्मेलनया कार्यक्रम कोचासेलि बैडकक्य् छकः चवने मास्ति वयाः वात्साकेत धैगु विहारय् वयाः चवंवया । जिगु इच्छायात थन च्वंम्ह नायः मह भन्तेन स्वीकृति विया: पुरय् याना विज्यात ।

निन्हुति नेपाली भिक्षु धर्मशोभनया पाहाँजुयाः पवना हुगु भिक्षा इना नया । अनंलि जिन भिक्षा वना । भिक्षा वनेगु तरिका सीके मास्ते नं वै च्वंगु खः । पात्र जवनाः भिक्षा वसेलि तरिका थम्हं खनागु हे जुल । छेखापर्ति दना: वना चवने माः गु मदु । विस्तारं वनाच्वने माः धैगु नं मदु । छम्हया त्यू ल्यू वनेमा: धैगु नं मदु । लैय छी न्हापा लिपा गथे न्यासि वनेगु खः अथे हे । हानं उखें थुखें स्वयमज्यू धैगु नं मदु । गन भिक्षा विया च्वंगु दु धकाः ला मिखा व्वे माः गु हे जुल । भिक्षां विया च्वंथाय वा बीथें च्वंथाय् खकाः काः वनेगु । बीपिनि नं भिक्षा काः वक्कर्सित बीमाः धैगु मदु । थः थः गु श्रद्धा व गछेअनुसारं बीगु । थन छीथाय् यें जाकि बीगु चलन मदु । जा तरकारि जवलं बुकाः तथार यानाः भिक्षा बीत लुखाय् पिया चवनी ।

भिक्षा वनेगु सुथय् ५ बजेनिसे ६ बजेतकं भिक्षा वनेगु सुरु जवी । लिबाक तकं द्वना च्वनेमाः मह भिक्ष्यात भिक्षा प्राप्त जवी मखु । ६ बजे दुने पात्र जवनाः पिहाँ वने हे माः । गबले गबले तापाक वनाः नं भिक्षा विया

च्वंगु च मलाः । अले मती वनी थाँ भिक्षा दे हे मखुतला धैथे । अथे मती तयाः वना च्वने बलय् छथाय् मखु छथाय् चू लाहे लाः । भिक्षा केवल जलपानयात जक वनेगु खः । भोजनला निंहथं विहरय् हे दु ।

भिक्षा वनेबलय् खाम छगु नं तै बीगु चलन दु । मिसातसे खाम तया बीबलय् मह पीसे चवं । विहारय् वयाः प्वला स्वय वलय् १०१— तकां पाः मजू । छकः ला ५०१— न्ययूतका दां दगु प्राप्त जुल । भिक्षा वनागु सुथय् सुथयु चाः ह्यू वनेये नं जुल । बुद्धनियमनाप संवन्धित जूरुलि थुगु खं आम लोकप्रिय लय् पौया माध्यम सकसितं न्यं केत इनाप दु ।

भिक्षु विवेकानन्द
याइलण्ड

७६ ऐयूला १० थे

- भगवान् बुद्ध परिनिर्वाण जुयाः २१८ वर्ष दुबलय् सग्राट् अशोक राजसिहासनय् च्वंगु खः । व छम्ह धारेयाम्ह कियावादी बौद्ध खः । वं हे विश्वय् दकलय् न्हापां स्वास्थ्यलाभया लागी आरोग्यशाला (चिकित्सालय) दय् कूगु खः ।
- देवतापिनि प्रिय धकाः नां च्वंम्ह प्रियदर्शी जुजु अशोक त्याकूगु ग्रीक जुजुया विभिन्न राज्यया थाय् थासय् मनूतय् गु लागी व पशुतय् गु लागी निग्र प्रकारया चिकित्सालय उम्ह अशोक जुजुं दय् कूगु खः ।

५

CHANDRAMANI MEMORIAL FUNCTION

at KUSHINAGAR

Late Chandramani Mahasthavir was born with silver spoon in his mouth in 1876 at Arakan (Burma). He came to India in 1891. He was acclaimed as a distinguished and maritorious scholar because of his astounding knowledge of Pali, Sanskrit, Hindi, English, Bengali, Tibetan, Japanese, Burmese, Ayurved (Indian Medical Science) and Astrology. He was the president of Indian Buddhist Society; Kushinagar Bhikshu Sangh; Bharatiya Buddha Sangh and Dharmodaya Sabha of Nepal. He was the beacon light of the true path of Buddhism and proved himself to be a real leader in this realm. He, by virtue of his efforts, revived and revitalized Buddhism in India, Nepal and hill stations of Bangladesh and Burma. He left no stone unturned in his efforts of elevating and uplifting the down trodden

and backward communities of India. It was this spiritual force of Late Chandramani Mahasthavir that inspired Dr. Ambedkar, the compiler of Indian Constitution, to accept Buddhism with over 5 lacs of his followers. He resurrected various places of Buddhist pilgrimage in India besides dedicating his life for reviving the past glory of Kushinagar.

In the word of Buddha "Anicca Wata Sankhara" or impermanent indeed are all component things. According to the law of the nature, Chandramani Mahathero passed away on 8th May, 1972 at Kushinagar. The Chandramani Memorial Function committe had decided to establish his statue in his memory at Kushinagar.

The Committe celebrated his memorial function from 19th January, 81 to 26th January, 1981 at Kushinagar.

सम्पादकीय

गौरवमय कपिलवस्तु

बुद्धको जन्मभूमि लुम्बिनी नेपालको लागि जति गौरवपूर्ण भएको छ, बुद्धको आफ्नै कुल पितृभूमि कपिलवस्तु पनि त्यतिकै महत्वपूर्ण छ । नेपाल र लुम्बिनी विषयमा जति भ्रम र अज्ञान पहिले थियो आज ती सबै भ्रम कुनैपनि छिमेकी राष्ट्र र मित्रराष्ट्रका मित्रहरूमा दूरभई विशुद्धता स्पष्ट भइसकेको छ । कपिलवस्तुको विषयमा यस्तो भ्रम दैन होला भन्ने हामी नेपालीले ठार्नरहेका छौं र विशेष उत्खनन र अन्वेषणकार्य पनि भइराखेको छ । तर एउटा दुखलाग्दो कुरा मित्रराष्ट्र भारतले लुम्बिनीसँग रहेको पिपरहवा भन्ने स्थानमा उत्खननगरी केही भग्नावशेष फेला परेको दावीगरी बुद्ध-पितृभूमि कपिलवस्तु त्यसै ठाउँमा अवस्थित रहेको र नेपालस्थित तिलौराकोटमा रहेको कपिलवस्तु वास्तविक कपिलवस्तु होइनभनी भ्रम फेलाउने दुष्प्रयास भइराखेको छ ।

श्री ५ को सरकार पुरातत्व विभाग र जापानको रिसो विश्वविद्यालयको संयुक्त तत्वावधानमा भएको उत्खनन अन्वेषणकार्यवाट पनि कपिलवस्तुको तथ्य पत्ता लाकेको छ । उक्त उत्खननको प्रतिवेदन अनुसार शाक्यहरूको राजधानी कपिलवस्तु(वर्तमान तिलौराकोट) उत्तर-दक्षिण १७०० फीट चौडाभई

फैलिएको छ । क्रृष्ण एक माइल क्षेत्रफल भएको जमीनलाई पछि ईंटवाट बनेको ६ देखि १२ चौडा परखाल बाहिर २० देखि २२ फीटसम्म चौडा परिखाले घेरेको छ । राजप्रासादको पूर्वतर्फ राजकुमार र सिद्धार्थले महाभिनिष्क्रमण गरेको पूर्वद्वार र त्यसको पनि पूर्वतर्फ प्राचीनस्तूपको अवशेष देखिन्छ । पश्चिमतर्फ हालै मात्र संरक्षण गरिसकेको सैनिक रखारीको लागि बनाएको बुर्जायुक्त प्रवेशद्वार देखिन्छ । उत्तर तथा दक्षिणतर्फ पनि ठाउँ ठाउँमा प्रवेशद्वारका चिन्हहरू देखिन्छन् ।

बुद्धलाई चिन्न र बुद्धधर्मलाई पहिल्याउन पालि त्रिपिटक नै सर्वोपरि अनन्य प्रमाण हुनसक्छ । जनसाहित्यसँग भिजिएका बौद्धसाहित्यले बुद्ध र तत्संबन्धित सबै कुरामा प्रकाश पारेको छ । बौद्ध साहित्यमा वर्णित कपिलवस्तुको विवरण अनुसार तिलौराकोटस्थित कपिलवस्तु नै वास्तविक शाक्य गणराज्य हो र बौद्धसाहित्य के प्रतिपादकका रूपमा उत्खननले पनि सोही तथ्यलाई पुष्टी दिएको छ । यस्तै भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरको 'कपिलवस्तु कहाँ पर्छ ?' भन्ने लेखमा पालि साहित्य एवं संबन्धित ऐतिहासिक र भौगोलिक प्रमाण प्रस्तुत गरिएवाट पनि नेपालस्थित तिलौराकोट नै वास्त-

विक कपिलवस्तु हो र पिपरहवा होइन भन्ने स्पष्ट हुनआउँच्छ ।

कपिलवस्तुमा उत्खनन र त्यसको विकास जिति मात्रामा गरिनुपर्ने हो त्यति मात्रामा हुनसकेको छैन साथै त्यसतर्फ जान, दर्शनार्थीहरूका लागि पक्को सडकको पनि कुरै नमरौं किन्तु नेपालको इलाकाबाट त्यसतर्फ जाने कच्ची सडकसम्म पनि बनेको छैन ।

कपिलवस्तुका दर्शनाभिलाषी यात्रुहरू कुनैपनि बाटोबाट त्यहाँ पुगे नै भनेपनि त्यहाँ वास बस्नेको लागि कुनै व्यवस्था नै छैन । बरू एउटा गौरवको कुरा हो कि एकजना बौद्ध दिवगत मगल मान बज्ञाचार्यको एक परिवार त्यहाँ वस्ती बसाई बसेको हुनाले यात्रुहरूका लागि वास बस्ने र खाने पिउने व्यवस्था भइराखेको छ । साँचै भनू भने उस्क घर धर्मशाला वा गेष्ट हाउस भन्नुमा कुनै अत्युक्तिहोला । उस्क परिवारको उदारता अविस्मरणीय नेपाली मात्रको गौरवको कुरा हुनआएको छ ।

जात भए अनुसार यस आर्थिक वर्षमा कपिल-वस्तुको विकासार्थी श्री ५ को सरकारको तफंबाट त्यहाँका पूर्वीद्वार र असित स्तूप क्षेत्रका उत्खनन तथा संरक्षणको कार्य र तिलौराकोट नजिकको धर्मनिया भन्ने ठाउँको द्व्य-स्तूप (Twin-Stupa) तथा पूर्वीस्तूपको व्यापक सरसफाईगरी आकर्षक गराउने काय माग महीनामा सुरुगरी फागुण महीनासम्म पूरा गर्ने भएको छ ।

नेपालको गौरवको लागि लुम्बिनीको विकासको साथै कपिलवस्तुको विकास पनि त्यतिके आवश्यक

छ । लुम्बिनीमा मायादेवीको मन्दिर जाने पूर्वी सिढी मुनि रहेको पुरातात्त्विक भग्नावशेषको मर्मत सँभार प्रस्तुत गर्ने र पुरानो गेष्ट हाउसतर्फ रहेको प्राचीन लुम्बिनी ग्रामको उत्खनन पनि हुने भएको छ भने उता लुम्बिनी विकासको माप्टरप्लान तयार भएर पनि विकासकार्यमा शिथिलता आएको कुरामा विकसित लुम्बिनी अब भावो सन्ततिले मात्र देख्न पाइने होला भनी निराशपूर्ण जनगुनासो सुन्नमा आइरहे कै कपिलवस्तुको विकास-कार्यमा यस्तो हुन नपाओस् भन्ने हामो अभिलाषा राख्दछौं ।

श्री लोकदर्शन वज्ञाचार्यको लुम्बिनी विकास समितिको अध्यक्षकालमा श्री ५ महाराजाधिराजको कृपापूर्ण सुदृष्टिबाट भैरहवा-लुम्बिनीमार्ग तयार-भई लुम्बिनी विकासमा विश्वास लिने ठाउँ भयो भने त्यस्तै लुम्बिनीबाट कपिलवस्तु जाने एउटा बाटो पनि यथाशीघ्र बनेमा कपिलवस्तुको विकास-प्रति आश्वस्त हुने मौका प्राप्त हुनेछ । वास्तवमा यसरी बाटो बन्नु र कपिलवस्तुको विकास गर्नु महामानव गौतम बुद्धले जन्म लिएको देशको लागि अत्यावश्यक कुरा हो । यो राष्ट्रको सार्वभौमसत्ता र इज्जतको सवाल हो । यसमा धर्ममात्रको कुरै आउँदैन न साम्प्रदायिकता कै कुरा आउँछ ।

अतः विकासोन्मुख राष्ट्रका संपूर्ण नेपालीले विकासकार्यको क्रममा यसतर्फ पनि विशेष ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने हामीले महसूसगर्दै सबैको ध्यानाकृषित गरनेचाहन्छौं ।

ज्ञानी बौद्ध गतिविधि

झजिप्त—

राजकीय भोजमा बुद्धवचन

“धृणाले धृणा पैदा गराउँछ, तर प्रेमले धृणालाई अन्त्य गर्छ” भन्ने भावना भगवान् बुद्धको उपदेश मुस्लिम धर्मगुरु मोहम्मदको “विश्वमा शान्ति कायम गनु नै सबै-भन्दा राम्रो काम हो” भन्ने विचारसंग मिल्दो जुल्दो छ भनी गणतन्त्र इजिप्तका राष्ट्रपति मोहम्मद अनवर अल सादातद्वारा श्री ५ महाराजाधिराज सरकारको सम्मानमा आयोजना गरिएको राजकीय भोजको अवसरमा बताउनु भयो ।

भारत—

ऊ. चन्द्रमणि महास्थाविरको पुण्य-स्मृतिमा

साप्ताहिक विभिन्न कार्यक्रम सुसम्पन्न

पूज्यपाद ऊ. चन्द्रमणि महास्थाविर प्रायः नेपाली भिक्षु, श्रामणेर र अनगारिकाहरूको प्रव्रज्याचार्य हुनुहुन्थयो । वहाँको पुण्य-स्मृतिमा आयोजित वहाँको प्रतिमा संस्थापन, महापरित्राण पाठ, सेमिनार र बुद्धधर्म दीक्षा ग्रहण समारोह आदि साप्ताहिक विभिन्न कार्यक्रम अत्यन्त श्रद्धापूर्वक सोल्लासमय बातावरणमा सुसम्पन्न भयो ।

पौष ६ गते २०३७ का दिन प्रातःकाल ऐतिहासिक महापरिनिर्वाण मूर्तिमा केही दिन अगाडिदेखि निवंस्त्रगरी राखेकोमा सम्पूर्ण बौद्धदेशका प्रतिनिधि भिक्षुहरू र उपा-

सक उपासिकाहरूगई प्राचीनकालदेखि चलिआए अनुसार कुशीनगरस्थित विशाल एवं संवेगदायी ऐतिहासिक महापरिनिर्वाण मूर्तिमा चौवरवस्त्र, छत्र, धवजा चढाई पुष्प धूपादिवाट बुद्ध-पुजा ग्रसम्पन्न भयो । त्यस पछि अत्रिल्ला दिन श्रामणेर भएका नेपालका दश उपासकहरूलाई अल्पकालीन उपसम्पदा दीक्षा कुशीनगरस्थित सोमा गृहमा प्रदान गरियो । साथै एक जना नेपालको र एक जना भारतको उपासकलाई श्रामणेर दीक्षा पनि प्रदान गरियो ।

यो उपसम्पदा कार्य पूज्यपाद ऊ. चन्द्रमणि महास्थाविर प्रायः नेपाली भिक्षु, श्रामणेर र अनगारिकाहरूका प्रव्रज्याचार्य हुनुहुन्थयो ।

दिउँसो अतिथिहरूको स्वागत एवं परिचय समारोह विशाल मंच एवं पंडाल भित्र भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थाविर-बाट पंचशील प्रदानकार्य पछि प्रारम्भ भयो । विभिन्न देशका ८३ जना भिक्षु श्रामणेरहरू र ३६/३७ जना अनगारिकाहरूका साथ अनेको विद्वान्हरू, अनेको बौद्ध संघ संस्थाका प्रतिनिधिहरू सहित हजारौं उपासक उपासिकाहरू सम्मिलित भएका उक्त समारोहमा नेपालका ३० जना भिक्षु श्रामणेरहरू ३१ जना अनगारिकाहरू र ६०० जति उपासक उपासिकाहरूले भाग लिएका थिए ।

चन्द्रमणि स्मृति समारोह समितिका अध्यक्ष भिक्षु ज्ञानेश्वरले सबै अध्यागतको स्वागत गरेर प्रतिनिधि

प्रमुखहरूको परिचय दिनुभयो र प्रतिनिधि प्रमुखहरूको तर्फबाट आ-आपना विशिष्ट व्यक्तिहरूको परिचय दिने कार्यक्रम सुसम्पन्न भयो ।

समारोहमा भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरबाट नेपालको बुद्धशासन अभ्युत्थानमा पूज्यपाद चन्द्रमणि महास्थविरको देन बारेमा वक्तव्य पनि दिनुभएको थियो ।

प्रतिमा शोभा यात्रा

पौष ७ गते २०३७ का दिन प्रातःकाल पूज्यपाद चन्द्रमणि महास्थविरको शरीरानुपातको स्वच्छ संगमरमरको भवय प्रतिमा रथमा राखेर कुणीनगरबाट शोभायात्रा प्रारम्भ भयो र यो यात्रा ४ किलो मीटरस्थित कसिया बजार सम्मको परिक्रमा गरी प्रतिमा स्थापना स्थानमा ल्याइ-पुऱ्यायो । अनेकों बाजागाजा सहितको पचासी भिक्षुहरू श्रामणेरहरू तीसौं अनगारिकाहरू र हजारों हजार श्रद्धालु उपासक उपासिकाहरू सम्मिलित भएको यो शोभायात्रा अत्यन्त भव्य थियो र कुणीनगरको इतिहासमा “नभूतो नभविष्यति” प्रकारको थियो ।

दलाईलामाद्वारा प्रतिमा संस्थापन

विहान १० ४० बजे धर्मगुण, दलाईलामाबाट पूज्यपाद स्व. ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरको प्रतिमा संस्थापन कार्य भिक्षु संघको तर्फबाट परित्राण पाठको बीचमा सुम्पन्न भयो ।

पाटन—

नेपाल बौद्ध परिवर्ति शिक्षा सहायक समिति

नेपाल बौद्ध परिवर्ति शिक्षा सुसंगठित रूपमा संचालन आनन्द भूमि

गनंको लागि पाटनको सुमंगल विहारमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सभापतित्वमा एक बैठक बस्यो । बैठकले निम्नलिखित व्यक्ति भएको एक सहायक समिति पनि गठन गन्यो ।

अध्यक्ष — भिक्षु कुमार काशयप महास्थविर

उपाध्यक्ष — मोहनकाजी ताम्राकार

सचिव — भिक्षु मैत्री

उप सचिव — महेन्द्ररत्न शाक्य

कोषाध्यक्ष — अनगारिका कमला

सदस्यहरू — भिक्षु सुशोभन, भिक्षु शीलभद्र, अनगारिका

बाणसिला, अनगारिका माधवी, बाबुरत्न

नापित, हीरारत्न शाक्य, अमिता धाढ्वाः,

त्रिरत्न मानधर ।

काठमाडौं—

जापान प्रस्थान

आनन्दभूमिका सम्पादक मण्डलका एकजना सदस्य तथा आनन्दकुटी विद्यापीठका सहसंस्थापक एवं सुपरिवेक्षक न्हुँचे बहादुर वज्राचार्य ५-२-१९६१ मा क्योटो, जापानमा हुने विश्व भ्रातृत्व तथा शान्ति सम्मेलनमा भागलिन जनवरी २६ तारिकका दिन त्यसतर्फ प्रस्थान गर्नु भयो ।

श्रीलंका—

भिक्षु अमृतानन्द बैंककपाले

आनन्दकुटि विहार गुटीया, संस्थापक आचार्य भिक्षु अमृतानन्द अनिस्त्वित कालया लागी माचं १ तारिकं श्री लंकां याइलण्ड (बैंकक) बिज्याइशु समाचार दु ।

चे—

आनन्दकुटी ध्यान शिविर

मिलापुन्ही खुन्ह श्री तीर्थनारायण मानन्धर आनन्द-

कुटि विहारय् आः वैगु मौर्च्या स्वंगूरु हप्तापाखे कल्याण
मित्र श्री सत्यनारायण गोयनका पाखे ध्यानशिविर ज्वीगु
खें खेंका दिल । थुगु धर्मया छ्वाय् सकसिन सहयोग वी ईगु
आशा नं प्रकट याना दिल ।

बुद्ध गुणस्मरण

२०३७ माघ ७ गते मिलापुन्ही खुन्ह आनन्दकुटि
विहारय् बुद्धयागुणस्मरण याना: चित्त शुद्धयायगु पुण्यकायं
सम्पन्न जुल । बुद्धगुण लुमंकेगु ज्या भिक्षु मैत्रीपाखे जुल ।

अनंतिपा बुद्ध चरित्रया खें न्हथनाः भिक्षु बुद्धघोषं धै
विज्ञात भगवान् बुद्ध भिक्षा विज्या: बलय् ब्रह्मूच्छम्हस्यां
निभाःपानाः भोजन याना च्वन । कलाःम्हस्यां भगवान् बुद्ध
खने मदयक भा:तयाःह्याःनैच्वना दनाः पनाःमेथाय् हुं धका
धधों भाय् यानाः लाता भासं धाल है ।

भगवान् बुद्ध नं लाता भासं छथं भाय्यानाः म्हाःम्हाः
धाल है । अले ब्रह्मूनीया न्हिले फी मफया: खिरं न्हिल ।
ब्रह्मूनं कलाम्ह न्ह्यूरु खेंसीकाः भगवान् बुद्धयात थःगु
वये झ्याःमजूरु चिपजा भिक्षा पात्रय् तं बिल । बुद्धं सुंक
के विज्ञात ।

आनन्दकुटी जोर्णोद्वारयात चन्दा प्राप्त

१. स्वर्गीय श्री बुद्धिहर्ष तुलाधर, न्हायकंत्वाः	१०१।
२. श्रीमती दिलशोभा तुलाधर, न्हायकंत्ला	२५।
३. श्री देवहर्ष तुलाधर, अस	२१५।
४. श्रीमती पञ्च माया	५।-
५. स्वर्गीय श्री जितनारां महजंन तेंगः	१०।-
६. स्वर्गीय श्रीमती आशामाया महजंन	१०।-
७. श्रीमती चीनीशोभा तुलाधर, दफतर	१०।-
८. श्रीमती नानीझोभी महजंन, धिमय्लोहै	१७।-
९. श्रीमती सूर्यमाया चित्रकार, ३० बाहा:	३।-

१०. सुश्री पुण्य शोभा, असं, खाइसिमाको	१०।-
११. श्री नानी भाइ व श्रीमती लक्ष्मी देवी स्थापित, मिखादो	२०।-
१२. श्रीमती बुद्धमाया तण्डुकार, न्हूसडक	५।-
१३. श्रीमती लक्ष्मीकारी चित्रकार, ताहाचल	२।-
१४. श्रीमती सन्तुमाया नकर्मी, लगन	२।-
१५. श्रीमती मोती महजंन, धिमय्लोहै	१७।-
१६. गुप्तदान	१४५
१७. पूर्णवहादुर वज्जाचायं गाःबहाः यल	२००।-
जम्मा	४४०।-

अनिच्चावत संखारा

आनन्दकुटी दायक सभाया आजीवन सदस्य, ज्ञान-
माला, बुद्धजयन्ती समारोह समितिया कर्मठ कायंकर्ती तथा
भोतया आनन्द निवास गुठीया अध्यक्ष, चन्द्रकीर्ति धूगु
विहारया प्रमुख निर्मण कर्ता श्री द्रव्यरत्न तुलाधर गत
माघ १४ गते दिवंगत जुया दिल । छन्ह सकले वने मानि
उकि भिगु ज्या आसेनि मधासे याकनं याय्गु स्वयमाः धैगु
वयकःया संदेश खः ।

शोकशोभा

दिवंगत द्रव्यरत्न साहुया प्रति श्रद्धाङ्गली अपेण
यायत माघ २० गते श्रीघः विहारय् स्वयम्भू ज्ञानमाला संघ
आनन्दकुटी दायकसभा व बुद्ध जयन्ती समारोह समिति
संयुक्त रूपं मुना शोकसभा जुल ।

अथे हे भैंतया चन्द्रकीर्ति विहारय् न आनन्द निवास
गुठीया आयोजनाय् छग्र शोकसभा जुल । उक्त शोक
सभाय स्थानीय गण्यमान्य, भोतया सुदर्शन विहार, ध्यान-
कुटी, धौख्यया शिखलापु विहार, पूर्वीराम विहार
परिवारं न भाग काःगु समाचार दु । काठमाण्डुनिसे नं

उपासक पि उवत शोकसभाय् भागक्या: दिवंगत द्रव्यरत्न
तुलाधरया पुण्यस्मृतिस श्रद्धांजली अर्पण याःगुदु ।

बुद्धपुजा

लयलयपर्ति बुद्धपुजा जुया च्वांगु कार्यकमकथं सुमंगल
बौद्ध संघया ग्वसालय् ये भृकुटीमण्डपस्थित बुद्ध विहारय्
बुद्धपुजा संपन्न जुल । उक्त पुजा समारोहय् निम्न व्यक्ति-
पाखें थः गु मन्त्रव्य प्रस्तुत जुल ।

लंकाया डा. सी. एच. सोइसां— यीसं बुद्धधर्म कथं
जीवन हनेमाः । औं कन्दय मां बौपि थः मस्त स्कूलय्,
क्लबय् बनेगु व युखुली लाल का: बनेगु यातकि लयताइगु ।
तर वास्तविक ज्ञानया लागी उलि जुयां मगाः धर्मया
अध्ययन व अभ्यास नं याकेमाः । जिमिगु देशय् न्ह्यागुः
स्कूलय् बुद्ध धर्मया अध्ययन अनिवार्य दु । उक्ति मस्तयत
विहारय् छवयगु बानि नं यायमाः ।

भिक्षु सुमंगल— कौपि परंपराकथं बौद्ध जूसां प्रतिपत्ति-
पाखे बने मकुनि । प्रतिपत्ति बनेत भावनाया अभ्यास
यायमाः । सम्भाट अशोकया पालय् मूर्ति पुजा धैगु मदु,
प्रतिपत्ति पूजा हे जक दु । लिपा जूलिसे मूर्ति पुजां प्रति-
पत्तिपुजा बुलहूं लोमनावन । किन्तु मन भिका ज्या यायगु
प्रतिपत्ति पुजां हे जक बुद्धयात महसीके फै ।

महास्थविर बुद्धबोष— यीसं न्ह्याथाय् न्ह्यागुज्या याःसां

उक्ति थः त छु जाने लाभ जुलधका: विचाः याय् फयेकेमाः ।
अथे हे बुद्ध पुजाबलय् जूगु धर्मोपदेश नं थ्वीकाः आचार
व्यवहारय् छ्यलेमाः ।

उक्त पुजा समारोहय् सु. बौ. संघया उपसचिव महेन्द्र
रत्न शाक्ययापाखे बुद्ध पुजाया परिचय जूगुया नापं
उपाध्यक्ष राम रत्न उपासकं संघया पाखे भिक्षु सुमंगलयात
उपहार प्रदानया लिसे धन्यवाद ज्ञापन जुल ।

संघ मखु मण्डल

बंगु अंकया त्रिशूलिया समाचारय् भोजन प्रदान जूगु
सुमंगल बौद्ध संघयापाखे मखुसे सुगत बौद्ध मण्डलया
पाखे जुया च्वन । अथे हे गुप्तः दां प्रदान जूगुनं अन
विहारया गुगुं नं आवश्यक खर्चया निर्ति ढ्यूगु जुया च्वन ।

न्हुगु प्रकाशन

आर्यसत्य— तृतीयसंस्करण

लेखक— आचार्य भिक्षु अमृतानन्द

प्रकाशक—धर्मोदय सभा

मूल्य - १/५०

निवाणिलाभ याय्त हेतु ज्वीमा

दिवंगत जुम्ह कायचा कुलरत्न यानामं आनन्द भूमी
यात कितकादां दानयाना दीम्ह श्री लोकरत्न उपासक यात
आरोग्यलाभ ज्वीमा धका आनन्दभूमि पाखे भितुना दु ।

भिक्षु अमृतानन्दद्वारा सम्पादित

बौद्ध साहित्यका अचूल्य रत्नदण्ड

१) बुद्धकालीन ब्राह्मण भाग-१ अग्राप्य	७।-	(पृ. ५०४)
२) बुद्धकालीन गृहस्थीहरू	८/-	(पृ. १५८)
३) बुद्धकालीन राजपरिवार	१०/-	(पृ. ६६५)
४) बुद्धकालीन महिलाहरू	८/-	(पृ. ५५६)
५) बुद्धकालीन परिवारजकहरू	१६/-	(पृ. ७९६)
६) बुद्धकालीन श्रावक-चरित	६/-	(पृ. ३७८)
७) बुद्धकालीन श्राविका-चरित	२२/-	(पृ. १००६)
८) बुद्धकालीन ब्रह्मादिदेव	१८/-	(पृ. ६६८)
९) बुद्धकालीन प्रेतकथा	१०/-	(पृ. ३८२)
१०) बुद्धकालीन विमानकथा	१२/-	(पृ. ४०४)
११) बुद्धकालीन ग्रन्थहरूको विषय सूची	५/-	(पृ. १२२)
१२) बुद्धकालीन ब्राह्मण भाग-२	१५/-	(पृ. ५४३)
१३) बुद्धकालीन ब्राह्मण भाग-३	१७/-	(पृ. ६१७)
१४) बुद्धकालीन गृहस्थी भाग-२	१५/-	(पृ. ६२४)
१५) बुद्धकालीन गृहस्थी भाग-३	१५/-	(पृ. ६२४)
१६) जातक संग्रह भाग-१	१०/-	(पृ. २२३)
१७) जातक संग्रह भाग-२	८/-	(पृ. २०८)
१८) जातक संग्रह भाग-३	१०/-	(पृ. ३२०)

यी पुस्तकहरू पाइने स्थान

आनन्दकुटी, स्वयम्भू

सिद्धार्थ शिशु निकेतन, भृकुटी मण्डप

हेराकाजी सुइका, नागबहाल, ल पु.